

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้น มนุษย์ได้สร้างเครื่องมือทางวัตถุมากมาย และในขณะเดียวกันมนุษย์ได้สร้างสรรค์เครื่องมืออันล้ำค่าอย่างหนึ่ง ซึ่งก็คือ จริยธรรม กล่าวคือ ถ้าปราศจากจริยธรรมแล้ว มนุษย์ก็คงไม่ต่างอะไรไปจากสัตว์ เนื่องจากไม่มีเครื่องมือที่จะควบคุมพฤติกรรมของตนให้เป็นมนุษย์ที่ดีได้¹ ฉะนั้นจริยธรรมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งของมนุษย์ ในอันที่จะยึดถือเป็นหลักประพฤติปฏิบัติ อย่างไรก็ตามจริยธรรมไม่เป็นเพียงแต่สิ่งที่เกี่ยวข้องเฉพาะบุคคลเท่านั้น สังคมทุกสังคมจำเป็นต้องมีจริยธรรมของสังคมนั้นด้วย ทั้งนี้เพื่อให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับจริยธรรม

รากฐานของจริยธรรม

ในบุคคลและสังคมอาจมีรากฐานของจริยธรรมได้ดังต่อไปนี้²

1. ชนบธรรมนิยมประเพณีในวัฒนธรรมซึ่งตกทอดมาจากอดีต เป็นที่ยอมรับกัน

โดยไม่มีข้อสงสัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹สาโรช บัวศรี, จริยธรรมศึกษา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2526), หน้า 5-8.

²โครงการพัฒนาสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, รายงานการสัมมนาจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน วันที่ 28-29 เมษายน 2522 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2522), หน้า 5.

2. ศาสนา ซึ่งในปัจจุบันอาจจำแนกตามรูปแบบปรากฏต่าง ๆ คือ
- 2.1 คำสอน อ้างถึงหน้าที่ของมนุษย์ที่จะประพฤติปฏิบัติให้สอดคล้องกับพระประสงค์ของพระผู้สร้างโลก
- 2.2 คำสอนที่ชี้แนะให้ปฏิบัติเพื่อบรรลุความรู้แจ้งในชีวิตและให้ความรู้แจ้งนั้นนำแนวทางดำเนินชีวิต
3. ปรัชญาระบบต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลมาจากการใช้สติปัญญาของมนุษย์ แสวงหาความรู้ความเข้าใจในเรื่องของชีวิต บุคคล สังคมและ โลกสร้างเป็น โลกทรรศน์และชีวทรรศน์ขึ้น
- อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่าบุคคลและสังคมอาจมีรากฐานของจริยธรรมมาจากขนบธรรมเนียมประเพณีที่ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา ศาสนาที่ทุกศาสนาล้วนส่งเสริมให้บุคคลกระทำความดี และปรัชญาระบบต่าง ๆ ที่มนุษย์นำมาใช้เพื่อแก้ปัญหาของชีวิตมนุษย์

ความหมายของจริยธรรม

คำว่า "จริยธรรม" แยกออกเป็น "จริย + ธรรม" คำว่า "จริยะ" หมายถึงความประพฤติ หรือกิจวิยาที่ควรประพฤติ ส่วนคำว่า "ธรรม" มีความหมายหลายอย่าง เช่น คุณความดี หลักคำสอนของศาสนา หลักปฏิบัติ เมื่อนำคำทั้งสองมารวมกันเป็น "จริยธรรม" จึงได้ความหมายตามตัวอักษรว่า "หลักแห่งความประพฤติ" หรือ "แนวทางของการประพฤติ"³

ในพจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530 ได้ให้ความหมายไว้ว่า "จริยธรรม คือ ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม"⁴

³ พระเมธีธรรมาภรณ์, "ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรม จริยศาสตร์ และจริยศึกษา," ใน ความรู้คู่คุณธรรม รวมบทความเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และการศึกษา, ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และ ประนอม รอดคำดี, บรรณาธิการ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), หน้า 74.

⁴ สำนักนายกรัฐมนตรี, พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, 2531), หน้า 135.

พระยาอนุমানราชธน ได้อธิบายความหมายของจริยธรรมไว้ว่า เป็นคำแปลมาจาก Ethics (จริยศาสตร์) ในภาษาอังกฤษ ซึ่งมีความหมายสองนัย คือ นัยหนึ่งเป็นวิชาสาขาหนึ่งของปรัชญาเป็นเรื่องของการค้นหาความจริงเกี่ยวกับคุณค่าของความประพฤติในสังคมว่า สิ่งใดถูกต้อง ดีงาม ควรประพฤติ และสิ่งใดผิด ชั่ว ไม่ควรประพฤติ แล้ววางหลักกำหนด เป็นมาตรฐานไว้ และอีกนัยหนึ่ง คือ หลักแห่งความประพฤติทางศีลธรรม⁵ ผู้ที่ประพฤติตน เป็นคนดีมีศีลธรรมประจำใจ รู้จักที่ควรและไม่ควร ผู้นั้นเป็นผู้มีจริยธรรม⁶

สาโรช บัวศรี ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า ความหมายอย่างแคบของ จริยธรรม หมายถึง ศีลธรรมและคุณธรรม และความหมายอย่างกว้างของจริยธรรม หมายถึง ค่านิยมที่จำเป็นในระดับต่าง ๆ ซึ่งอาจจะได้แก่ ธรรมนิยม ประเพณี กฎหมาย อุดมการณ์ วินัย และมารยาท เป็นต้น ที่สังคมและบุคคลจำเป็นต้องยึดมั่นถือมั่น⁷ กล่าวโดยรวม จริยธรรม คือ ความดีในระดับต่าง ๆ⁸ ที่เป็นแนวทางในการประพฤติตนเพื่ออยู่กัน ได้อย่าง ร่วมเย็นในสังคม⁹

⁵ เสฐียรโกเศศ (พระยาอนุমানราชธน), ชาติ ศาสนา วัฒนธรรม (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2515), หน้า 367-374.

⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 409-410.

⁷ สาโรช บัวศรี, "จริยธรรม และ ค่านิยม," วารสารจันทร์เกษม 216(มกราคม - มีนาคม 2534): 26.

⁸ เรื่องเดียวกัน.

⁹ สาโรช บัวศรี, "นิยามและโครงสร้างของจริยธรรม," ใน รายงานการสัมมนา จริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน, วันที่ 28-29 เมษายน 2522 โครงการพัฒนาสังคมศาสตร์ที่ เกี่ยวข้องกับการศึกษาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2522), หน้า 18.

ภิญโญ สาร ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรม คือ คุณความดีที่ควรประพฤติ¹⁰

กรมล ทองธรรมชาติ ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า หมายถึง ธรรมหรือหลักความประพฤติที่ควรแก่การยึดถือและปฏิบัติตาม ซึ่งได้แก่ ความนิยมการปกครองระบอบประชาธิปไตย รักและเทอดทูนชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบหน้าที่ ความซื่อสัตย์สุจริต การเสียสละเพื่อส่วนรวม ความสามัคคี ความกล้าหาญ การไม่โลภ ไม่ขโมย และไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตของผู้อื่น การละอายและเกรงกลัวในการกระทำชั่ว และความเชื่อมั่นในตนเองและมีเหตุผลในการกระทำ¹¹

จำรัส ดวงธิดาสาร ได้อธิบายความหมายของจริยธรรมว่า หมายถึง เส้นบรรทัดและเครื่องกล่อมเกล่าให้มนุษย์เคลื่อนไหว ประพฤติปฏิบัติทางกาย วาจา และใจอย่างมีกติกา มนุษย์จะมีจริยธรรมได้ต้องศึกษาทางทฤษฎีและการฝึกฝนอบรมทั้ง โดยตนเองและโดยคนอื่น แนวทางแสดงออกซึ่งจริยธรรมควรจะต้องเป็น ไปในทางให้มนุษย์ช่วยตนก้าวไปสู่คุณงามความดี และช่วยคนอื่นได้ด้วย¹²

ดวงเดือน นักรมณาวิน ได้อธิบายว่า จริยธรรม เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง ซึ่งหมายถึง ลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์ และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่าง ๆ ด้วย ลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมจะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งในสองประเภท คือ เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคมนั้น

¹⁰ภิญโญ สาร, "วิถีประชาธิปไตย กับ การพัฒนาจริยธรรม," ใน ความรู้-คุณค่าคุณธรรม รวมบทความเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และการศึกษา, หน้า 17.

¹¹กรมล ทองธรรมชาติ, "คุณธรรมและจริยธรรมของพลเมืองไทย," วารสารไทย 2(มกราคม - มีนาคม 2525): 80-82.

¹²จำรัส ดวงธิดาสาร, "จริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบันในทัศนะของชาวบ้าน," ใน รายงานการสัมมนาจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน, หน้า 23-26.

หรือเป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบให้การสนับสนุนและผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่า การกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องและเหมาะสม ส่วนอีกประเภทหนึ่งคือ ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคม เป็นการกระทำที่สังคมลงโทษ หรือพยายามจำกัด และผู้ที่กระทำพฤติกรรมนั้นส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่สมควร ฉะนั้นผู้ที่มีจริยธรรมสูงคือ ผู้ที่มีลักษณะและพฤติกรรมประเภทแรกมากและประเภทหลังน้อย¹³

เสถียรพงษ์ วรรณปก ได้อธิบายความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรมเป็น "สมุทนาม" (คำเรียกรวม) ของสิ่งที่ดีควรประพฤติทั้งหลาย โดยสามารถแยกรายละเอียดว่า สิ่งที่ดีควรประพฤติเหล่านั้นมีอะไรบ้าง ซึ่งเรียกว่า คุณธรรม เช่น เมตตา เป็นคุณธรรมข้อหนึ่ง กรุณา เป็นคุณธรรมข้อหนึ่ง ซันติ เป็นคุณธรรมอีกข้อหนึ่ง ทั้งเมตตา กรุณา และซันติ รวมเรียกว่า จริยธรรม ฉะนั้น "จริยธรรม" จึงหมายถึง ความดีงาม สิ่งที่ดีควรประพฤติ (ไม่รวม ความชั่วที่ไม่ควรประพฤติ)¹⁴

ประกาศรี สิทอำไพ ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรม หมายถึง หลักความประพฤติที่อบรมกิริยา และปลูกฝังลักษณะนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรม หรือศีลธรรม คุณค่าทางจริยธรรมชี้ให้เห็นความจริงของงามในการดำรงชีวิตอย่างมีระเบียบแบบแผนตามวัฒนธรรมของบุคคลที่มีลักษณะทางจิตใจที่ตั้งงามอยู่ในสภาพแวดล้อมที่โน้มนำให้บุคคลมุ่งกระทำความดี ละเว้นความชั่ว มีแนวทางความประพฤติอยู่ในเรื่องของความดี ความถูกต้อง ความควรในการปฏิบัติตนเพื่ออยู่ในสังคมได้อย่างสงบเรียบร้อย และเป็น

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹³ดวงเดือน พันธุมนาวิน, "จริยธรรมในสังคมไทยในทัศนะของนักพฤติกรรมศาสตร์," ใน รายงานการสัมมนาจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน, หน้า 32-33.

¹⁴เสถียรพงษ์ วรรณปก, "การปลูกฝังจริยธรรม," ใน แนวทางการพัฒนาค่านิยม และคุณธรรมของเยาวชนในปัจจุบัน เอกสารวิชาการเพื่อพัฒนาวิชาชีพครูสังคมศึกษา สมาคมครูสังคมศึกษาแห่งประเทศไทย (ม.ป.ท.: บริษัท พี.เอ. ลีฟวิ่ง จำกัด, 2533), หน้า 18-19.

ประโยชน์ต่อผู้อื่น มีคุณธรรมและมโนธรรมที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดี โดยมีสำนึกที่จะ ใช้สิทธิ และหน้าที่ของตนตามค่านิยมที่พึงประสงค์¹⁵

สุนทร อมรวิวัฒน์ และ ทิศนา แชนมณี ได้สรุปความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม คือ แบบแผนของความประพฤติที่ยึดหลักของศีลธรรม ลักษณะที่แตกต่างระหว่าง "ศีลธรรม" และ "จริยธรรม" ก็คือ ศีลธรรมเป็นหลักการของคณาจารย์ความดีที่มนุษย์ยึดถือปฏิบัติ อิงหลักศาสนาและมีลักษณะเป็นสากล ส่วนจริยธรรมนั้นแม้จะมีความหมายบางส่วน คล้ายคลึงกับคำว่าศีลธรรม แต่มักเป็นคำที่ใช้ในสาขาวิชาพฤกษศาสตร์ เน้นลักษณะของความประพฤติที่สังคมนิยมชมชอบว่าถูกต้องเหมาะสม¹⁶

จากความหมายต่าง ๆ ของคำว่า จริยธรรม ดังกล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่า จริยธรรมเป็นคุณลักษณะที่ดีงามและเป็นคุณความดีที่ควรประพฤติปฏิบัติของบุคคล เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปกติสุข

ประเภทของจริยธรรม

การแบ่งประเภทของจริยธรรมมีหลายรูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเหตุผลของผู้แบ่งแต่ละคนดังต่อไปนี้

แสง จันทร์งาม กล่าวว่า จริยธรรมเป็นสิ่งที่ดี เป็นพลังกระตุ้นให้คนมีการคิด การพูด การทำที่ดี เป็นเหตุให้เกิดความเจริญแก่ตนเอง แก่คนอื่น และแก่ประเทศชาติ

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁵ ประภาศรี สีหอำไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 24.

¹⁶ สุนทร อมรวิวัฒน์ และ ทิศนา แชนมณี, "หน่วยที่ 4 หลักการสอนจริยศึกษา," ใน เอกสารการสอนชุดวิชา การสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย หน่วยที่ 1-7 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชาศึกษาศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร: บริษัท วิคตอรีเพาเวอร์พอยท์ จำกัด, 2530), หน้า 176.

เพราะฉะนั้นจึงแบ่งจริยธรรมออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 3 ประเภท ดังต่อไปนี้¹⁷

1. ประเภทสร้างความสำเร็จแก่ตนเอง เช่น ความขยันขันแข็ง ความอดทน ความประหยัด ความรักในความสะอาด เป็นต้น
2. ประเภทส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์ เช่น ความกตัญญูต่อบุคคลที่ ความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบวินัย ความเคารพต่อระเบียบกฎเกณฑ์ เป็นต้น
3. ประเภทส่งเสริมชาติบ้านเมือง เช่น ความเสียสละ ความเห็นแก่ส่วนรวม ความรักชาติ ความเคารพนับถือศาสนา ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ เป็นต้น

โกวิท ประวาลพุกษ์ ได้แบ่งประเภทของจริยธรรมตามระดับพัฒนาการของเด็ก ดังนี้¹⁸

1. จริยธรรมซึ่งมุ่งให้บุคคลรู้จักตนเอง
2. จริยธรรมซึ่งมุ่งให้บุคคลเข้าสังคมหมู่เล็กได้
3. จริยธรรมซึ่งมุ่งให้บุคคลเข้าสังคมหมู่ใหญ่ได้
4. จริยธรรมซึ่งมุ่งให้บุคคลรู้จักกฎเกณฑ์แห่งธรรมชาติ
5. จริยธรรมซึ่งมุ่งให้บุคคลรู้จักสังจธรรมอันเป็นธรรมะสูงสุด

ปัญหา เมฆบุตร มีความเห็นว่าจริยธรรมมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมที่มีผลโดยตรงกับสิ่งแวดล้อม ฉะนั้นจึงแบ่งจริยธรรมออกเป็น 3 ประเภทหลักที่สำคัญ คือ¹⁹

ศูนย์วิทยทรัพยากร

¹⁷แสง จันทรงาม, "การสอนจริยธรรมในโรงเรียน," ใน รายงานการสัมมนาจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน, หน้า 219-221.

¹⁸กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย การประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทย 22-27 มกราคม 2523 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2523), หน้า 17.

¹⁹ปัญหา เมฆบุตร, "จริยธรรมกับสิ่งแวดล้อม," วารสารการวิจัยเพื่อการพัฒนากรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ 15(2534): 117-118.

1. จริยธรรมระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นคุณลักษณะทางความประพฤติที่มนุษย์ควรมีปฏิบัติต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. จริยธรรมระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ เน้นในเรื่องของศีลธรรม
3. จริยธรรมระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เน้นในเรื่องหน้าที่พลเมือง

บรรณพิภย์ ศิริวรรณบุศย์ และคณะ ได้แบ่งจริยธรรมเป็น 5 ประเภท โดยจำแนกจากพฤติกรรมจริยธรรม ดังนี้²⁰

1. จริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อตนเอง ได้แก่ การควบคุมตนเอง การประเมินตนเอง การกระทำต่อตนเอง
2. จริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคม ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความเสมอภาค ความยุติธรรม ความเมตตากรุณา การเห็นต่อผลประโยชน์ส่วนรวม
3. จริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความเสมอภาค ความยุติธรรม ความเมตตากรุณา ความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การกั๊กยืม สัมมาชีพ มิจฉาชีพ
4. จริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการเมือง ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความเสมอภาค ความยุติธรรม ความเมตตากรุณา การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม การต่อต้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง
5. จริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การควบคุมสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การสะสม ความสัมพันธ์กับสัตว์และความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า จริยธรรมจะแบ่งเป็นกี่ประเภท และแบ่งโดยใช้เกณฑ์อะไรก็ตาม จริยธรรมเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญต่อมนุษย์ ทั้งโดยส่วนตนและส่วนรวม นับตั้งแต่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁰บรรณพิภย์ ศิริวรรณบุศย์, ชัยพร วิชชาวุธ และ อีระพร อุวรรณโณ, รายงานผลการวิจัยเรื่องจริยธรรมของชาวกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน (กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายวิจัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 22 และหน้า 32-33.

ตัวของเราเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม โดยการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันในการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อจะได้นำความเจริญมาสู่ประเทศชาติในที่สุด

องค์ประกอบของจริยธรรม

โรเจอร์ บราวน์ (Roger Brown) มีความเห็นว่า จริยธรรมของบุคคลและสังคมนั้นมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ โดยเฉพาะจริยธรรมของบุคคลอาจเปลี่ยนแปลงได้เองตามธรรมชาติ เนื่องจากสาเหตุอย่างน้อย 3 ประการ คือ เปลี่ยนเพราะความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคล เปลี่ยนเพราะบุคคลได้รับอิทธิพลของจริยธรรมจากสังคมอื่น และเปลี่ยนเพราะบุคคลตกไปอยู่ในสถานการณ์ที่แปลกและใหม่ ฉะนั้นเขาจึงมีความเห็นว่า จริยธรรมมีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ ความรู้ (Knowledge) ความรู้สึก (Feeling) และการกระทำ (Conduct)²¹

เอ็ม เอล ฮอฟฟ์แมน (M.L. Hoffman) เชื่อว่า จริยธรรมเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายใน (internalization) ขององค์ประกอบจริยธรรม 3 ประการ ที่เป็นอิสระจากกัน ได้แก่ ความคิดทางจริยธรรม (Moral thought) ความรู้สึกทางจริยธรรม (Moral feeling) และพฤติกรรมทางจริยธรรม (Moral behavior)²²

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจันปัจจนิก ได้แบ่งองค์ประกอบทางจริยธรรมของมนุษย์โดยพิจารณาจากลักษณะต่าง ๆ ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมออกเป็น 4 ประการ ดังนี้²³

²¹ Roger Brown, Social Psychology (New York: Free Press, 1965), p. 411-412.

²² M.L. Hoffman, "Development of moral thought, feeling and behavior," American Psychologist 10(1979): 958-966.

²³ ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจันปัจจนิก, รายงานการวิจัยเรื่อง จริยธรรมของเยาวชนไทย (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2520), หน้า 4-6.

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การที่มนุษย์มีความรู้ว่าการกระทำต่าง ๆ นั้น ชนิดใดสังคมยอมรับว่าดีควรกระทำ และการกระทำชนิดใดเลวควรงดเว้น ปริมาณความรู้เชิงจริยธรรมขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคล ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคมและศาสนา ส่วนใหญ่เด็กจะเริ่มเรียนรู้ตั้งแต่เกิดโดยในช่วงอายุ 2-10 ปี จะได้รับการปลูกฝังเป็นพิเศษ

2. ทักษะคิดเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะ หรือ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่าง ๆ ว่าตนชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้น ๆ เพียงใด ทักษะคิดเชิงจริยธรรม มีความหมายกว้างกว่าความรู้เชิงจริยธรรม เพราะทักษะคิดนั้นจะรวมทั้งความรู้และความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ เข้าด้วยกัน ฉะนั้นทักษะคิดเชิงจริยธรรมจึงมีคุณสมบัติสำคัญที่จะใช้ทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมได้แม่นยำกว่าการใช้ความรู้เชิงจริยธรรมเพียงอย่างเดียว และทักษะคิดเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้นสามารถเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้ในเวลาหนึ่ง ๆ

3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลรู้จักใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลที่กล่าวถึงนี้จะแสดงให้เห็นถึงเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมจะทำให้ทราบว่าบุคคลผู้มีจริยธรรมในระดับแตกต่างกันอาจมีการกระทำที่คล้ายคลึงกันได้ และบุคคลที่มีการกระทำเหมือนกัน อาจมีเหตุผลเบื้องหลังการกระทำและท้ายสุดระดับจริยธรรมที่แตกต่างกันได้ นักทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม คือ เพียเจต์ และ โคลเบอร์ก (Piaget and Kohlberg) ได้ใช้การอ้างเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลเป็นเครื่องแสดงถึงพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลนั้น นอกจากนี้การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมยังมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางด้านสติปัญญา อารมณ์ และมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ของบุคคลด้วย

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมยอมรับหรืองดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่สังคมยอมรับและสนับสนุน เช่น การเสียสละเพื่อส่วนรวม การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก เป็นต้น นอกจากนี้พฤติกรรมเชิงจริยธรรมในสถานการณ์ที่เข้ายวนใจหรือในสภาพที่ยั่วให้บุคคลกระทำผิดกฎเกณฑ์เพื่อประโยชน์ส่วนตนบางประการ เช่น การโกงสิ่งของเงินทองหรือคะแนน การลักขโมย การกล่าวเท็จ เป็นต้น ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ไม่ซื่อสัตย์นี้ ผู้มีจริยธรรมสูงย่อมงดเว้นการกระทำดังกล่าว พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่า

ด้านอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะการกระทำในทางที่ดีและเลวของบุคคลนั้น ส่งผลโดยตรงต่อความผาสุกและความทุกข์ของสังคม

ในการประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทยของกรมวิชาการ กระทรวง-ศึกษาธิการ ระบุว่า จริยธรรมของบุคคลประกอบด้วยสิ่งสำคัญ 3 ประการ ได้แก่²⁴

1. ส่วนประกอบทางด้านความรู้ (Moral Reasoning) คือ ความเข้าใจในเหตุผลของความถูกต้อง ดีงาม สามารถตัดสินใจแยกความถูกต้องออกจากความไม่ถูกต้องได้ด้วยการคิด
2. ส่วนประกอบทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก (Moral Attitude and Belief) คือ ความพึงพอใจ ศรัทธา เลื่อมใส เกิดความนิยมยินดีที่จะรับจริยธรรมนั้นมาเป็นแนวประพฤติปฏิบัติ
3. ส่วนประกอบทางด้านพฤติกรรมแสดงออก (Moral Conduct) คือ พฤติกรรมการกระทำที่บุคคลตัดสินใจจะกระทำถูกหรือผิดในสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ กัน

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการจำแนกองค์ประกอบของจริยธรรมมีความคล้ายคลึงกัน แต่มีการเรียกชื่อที่แตกต่างกันไป ทั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า จริยธรรมนั้นจำแนกออกเป็น 3 องค์ประกอบใหญ่ ๆ คือ²⁵

1. องค์ประกอบทางปัญญา (Cognition) หมายถึง ส่วนที่เป็นความคิด ความรู้ ความเข้าใจหรือความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพฤติกรรมทางจริยธรรม อันทำให้บุคคลสามารถประเมินหรือแยกแยะได้ว่าพฤติกรรมใดดีหรือไม่ดี ถูกหรือไม่ถูก ควรหรือไม่ควร ได้ด้วยการคิด มโนทัศน์ที่ใช้เรียกองค์ประกอบส่วนนี้ ได้แก่ ความคิดทางจริยธรรม (Moral thought)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁴ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย การประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทย 22-27 มกราคม 2523, หน้า 3.

²⁵ อภิญญา จันท์เจเนจบ, "ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมสังคมของนักเรียน ครู และผู้ปกครอง," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาจิตวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), หน้า 5-6.

ค่านิยมทางจริยธรรม (Moral values) ความเชื่อทางจริยธรรม (Moral belief) การตัดสินทางจริยธรรม (Moral judgement) การใช้เหตุผลทางจริยธรรม (Moral reasoning) และความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรม (Moral cognition)

2. องค์ประกอบทางอารมณ์ (Affection) หมายถึง ความรู้สึกหรือปฏิกิริยาที่มีต่อพฤติกรรมจริยธรรมว่ามีความพอใจหรือไม่พอใจ ชอบหรือไม่ชอบ มโนทัศน์ที่ใช้เรียกองค์ประกอบส่วนนี้ ได้แก่ ทศคติทางจริยธรรม (Moral attitude) ความรู้สึกทางจริยธรรม (Moral feeling of Moral affection) และปฏิกิริยาทางจริยธรรม (Moral reaction)

3. องค์ประกอบทางพฤติกรรม (Behavior) หมายถึง พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมาในสถานการณ์แวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่สามารถตัดสินใจได้ว่าดี ถูก ควรหรือไม่ มโนทัศน์ที่ใช้เรียกองค์ประกอบส่วนนี้ ได้แก่ ความประพฤติทางจริยธรรม (Moral conduct) การกระทำทางจริยธรรม (Moral act) บุคลิกภาพทางจริยธรรม (Moral character) และพฤติกรรมทางจริยธรรม (Moral behavior)

อย่างไรก็ตามจากองค์ประกอบของจริยธรรมที่ได้กล่าวมาทั้งหมด มีข้อน่าสังเกตว่าเป็นองค์ประกอบของจริยธรรมภายในตัวบุคคลที่จะต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจ ทศคติ และเหตุผล กล่าวคือเป็นจริยธรรมเชิงนามธรรม เพื่อนำไปสู่การแสดงออกถึงพฤติกรรมอันเหมาะสม ซึ่งเป็นจริยธรรมเชิงรูปธรรมที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อตนเอง ผู้อื่น สิ่งแวดล้อม สังคมส่วนรวม และประเทศชาติในที่สุด

ศูนย์วิทยพัทยากร

ความสำคัญของจริยธรรม

มนุษย์เป็นสัตว์ชนิดหนึ่งในบรรดาสัตว์โลก ที่มีชีวิต มีความรู้สึก และมีสัญชาตญาณ คือ ความรู้ที่ติดตัวมาแต่กำเนิด โดยไม่ต้องมีใครสอน แต่มนุษย์ดีกว่าสัตว์เป็นพิเศษ เพราะมนุษย์มีธรรม ธรรมในที่นี้ หมายถึง การปฏิบัติตน เพื่อให้หนีไปจากสภาพป่าเถื่อนเยี่ยงสัตว์เดรัจฉาน มนุษย์มีสภาพความเป็นอยู่พิเศษกว่าสัตว์เพราะรู้จักหุงต้มอาหาร รู้จักนุ่งห่ม รู้จัก

สร้างที่อยู่อาศัย รู้จักประดิษฐ์สร้างเครื่องมือเครื่องใช้เพื่อความจำเป็นและความสะดวกสบายแห่งชีวิต²⁶

จากข้อความดังกล่าวข้างต้น ได้อธิบายถึงสิ่งมีชีวิตระหว่างมนุษย์และสัตว์ทั่วไปว่าเป็นสัตว์โลกเช่นเดียวกัน แต่มนุษย์มีคุณสมบัติพิเศษเฉพาะ คือมี "ธรรม" ในปัญญาของตนเอง มนุษย์สามารถสร้างพัฒนาการ สร้างวัฒนธรรมที่เป็นความจริงให้กับตนเองและมนุษยชาติ ดังนั้นมนุษย์จึงมีความล้ำหน้าและก้าวไกลไปจากสัตว์ประเภทอื่น ๆ แต่ทั้งนี้ "ธรรม" ของมนุษย์จะต้องมีการถ่ายทอดออกมาและมีรูปแบบของการแสดงออกเป็นกิริยา-ท่าทาง ลักษณะนิสัย และกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ อันอาจรวมเรียกได้ว่าเป็นความประพฤติหรือจริย²⁷ นั่นเอง ดังนั้น การแสดงออกซึ่งการมีธรรมอันเป็นคุณสมบัติพิเศษของมนุษย์จึงเรียกได้ว่าเป็นจริยธรรม ด้วยเหตุนี้จริยธรรมจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งของมนุษย์ เป็นเครื่องมือควบคุมให้ความประพฤติของมนุษย์ได้เป็นไปในทางสันติสุข และเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่ทำให้มนุษย์แตกต่างจากสัตว์อย่างเห็นได้ชัด²⁸

การที่มนุษย์ต้องมีข้อกำหนดเป็นการประพฤติกึ่งปฏิบัติกัน เนื่องจากมนุษย์มีธรรมชาติที่ต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ไม่สามารถมีชีวิตอยู่อย่างโดดเดี่ยวได้ ข้อพึงปฏิบัติของมนุษย์จึงเกิดจากความตกลงของคนในสังคม ที่มีความเห็นและยอมรับร่วมกัน ความเห็นพร้อมของกลุ่มสังคมในเรื่องกฎเกณฑ์ของการประพฤติปฏิบัติ²⁹ อาจปรากฏออกมาในรูปแบบของกฎหมาย ระเบียบสังคม ซึ่งอาจจะสร้างขึ้นเองหรืออาจดึงออกมาจากหลักศาสนา หรือหลัก

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁶ พระยาอนุนามราชธนะ (เสฐียรโกเศศ), วัฒนธรรม (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, 2515), หน้า 1-2.

²⁷ สำนักนายกรัฐมนตรี, พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530, หน้า 135.

²⁸ สาโรช บัวศรี, จริยธรรมศึกษา, หน้า 8.

ความเชื่อของตน²⁹ นั่นคือ มนุษย์ได้นำเอาคำสอนในศาสนามาใช้เป็นหลักในการดำรงชีวิต หลักเกณฑ์ความประพฤติปฏิบัติเหล่านี้ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นของสังคม เพราะถ้าหากมนุษย์ยังมีชีวิตแยกกันอยู่อิสระอย่าง โดดเดี่ยวตามถ้ำหรือตามป่าเขา เช่นเดียวกับความเป็นอยู่ของมนุษย์ ในช่วงยุคหินตอนต้นแล้ว มนุษย์ที่อยู่ตามลำพังนั้นก็สามารที่จะกระทำพฤติกรรมที่ตนมีความรู้สึก "อยาก" จะกระทำตามใจชอบได้ แต่เมื่อมนุษย์ได้มีวิวัฒนาการและมีความจำเป็นต้องมาอยู่ร่วมกันเป็นสังคม มนุษย์ก็จำเป็นต้องละทิ้งความรู้สึกส่วนตัวว่าตนอยากจะทำอะไร และต้องยอมรับเงื่อนไขใหม่ของการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม ด้วยการยอมรับที่จะต้องกระทำพฤติกรรมที่ "ควร" กระทำ ฉะนั้นการมีจริยธรรมของมนุษย์จึงเปรียบเสมือนเป็นความพยายามของมนุษย์ในการแสวงหาชีวิตที่ดีและมีความสุข³⁰ และอย่างไรก็ตามคำว่า จริยธรรมนั้นหมายถึง เกี่ยวข้องอยู่ คือ ตัวเรา ผู้อื่น และความสัมพันธ์ระหว่างตนเองและผู้อื่น ซึ่งก็หมายถึง การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคมภายในขอบเขตของระเบียบสังคม กฎหมาย กฎศีลธรรมตามศาสนา และค่านิยมของคนในกลุ่มสังคมเดียวกัน

จริยธรรมของบุคคลคนหนึ่งจึงมีต้นเหตุมาจากอิทธิพลของสังคมมากกว่าอิทธิพลของพันธุกรรม³¹ ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงจริยธรรมจึงมักหมายถึง คุณสมบัติทางความประพฤติของมนุษย์ที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน และเมื่อสังคมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น มนุษย์ก็ต้องประพฤติตนตามกฎระเบียบของสังคมนั้นด้วย และในปัจจุบัน ได้เริ่มมีการกล่าวถึงว่ามนุษย์ควรมีจริยธรรมต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้วย เนื่องจากมนุษย์ได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบต่าง ๆ กันในอัตราที่สูงขึ้น ๆ จนทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁹ วัชรา คลายนาทร, สังคมวิทยา (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, 2530), หน้า 51-52.

³⁰ Norman J. Bull, Moral Education (California: Sage Publication, 1969), p. 117.

³¹ ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจันปัจจนิก, รายงานการวิจัยเรื่องจริยธรรมของเยาวชนไทย, หน้า 6.

ลงถึงขีดที่ทำให้มนุษย์ได้รับผลกระทบทั้ง โดยทางตรงและทางอ้อม³²

เท่าที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า จริยธรรมมีความสำคัญต่อมนุษย์ และมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคม ทั้งโดยส่วนตน สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะเป็นปัจจัยพื้นฐานช่วยให้สังคมมีความสงบเรียบร้อย และก้าวไปสู่การพัฒนาอย่างมีระบบ อีกทั้งจริยธรรมยังเปรียบเป็นเครื่องกำหนดความเจริญและความเสื่อมของสังคมและความมั่นคงของประเทศด้วย สังคมใดที่ประกอบไปด้วยบุคคลที่มีจริยธรรม ประพฤติตนเป็นคนดีต่อตนเองและส่วนรวม สังคมนั้นก็จะมีแต่ความสงบสุข ความเจริญก้าวหน้าของประเทศก็จะตามมา หากสังคมใดประกอบไปด้วยบุคคลที่ไร้จริยธรรม มีการประพฤติปฏิบัติที่เห็นแก่ตัว เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ชาดความสามัคคี สังคมนั้นก็จะขาดความสงบสุข เกิดความสับสนวุ่นวายไปทั่วประเทศชาติก็อ่อนแอ และอาจจะสูญเสียเอกราชของชาติไปในที่สุดเช่นกัน

ความเสื่อมของจริยธรรมและแนวทางแก้ไข

เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า จริยธรรมเป็นเรื่องของสิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดความดีและความถูกต้องในสังคม มีจุดมุ่งหมายปลายทางอยู่ที่คุณค่าความดีของสังคมในส่วนรวม ดังนั้นจริยธรรมจึงมีความสำคัญต่อการกำหนดความเจริญและความเสื่อมของสังคม สังคมที่มีความเจริญย่อมประกอบด้วยบุคคลผู้ทรงคุณธรรม มีความประพฤติดี ไม่เบียดเบียนผู้อื่น แต่ถ้าสังคมใดมีคนที่มีคุณธรรมน้อย มีการประพฤติที่ไม่ดีไม่เหมาะสม เบียดเบียนผู้อื่นมากย่อมทำให้สังคมนั้นมีแต่ความเสื่อม อย่างไรก็ตาม ได้มีผู้ชี้ให้เห็นสาเหตุของความเสื่อมทางจริยธรรมในสังคมไทยดังต่อไปนี้³³

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³² ปัญญา เมฆบุตร, "จริยธรรมกับสิ่งแวดล้อม" วารสารการวิจัยเพื่อการพัฒนา
กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ: 117-118.

³³ อำนวย ทะนิงค์แก และ ชยันต์ วรธนะภุติ, "ปัญหาจริยธรรมในสังคมไทยในทัศนะของนักการศึกษา," ใน รายงานการสัมมนาจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน, หน้า 198-205.

1. การเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาสังคมตามแบบทุนนิยม แต่เดิมสังคมไทยมีระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง มีการผลิตเพื่อเพียงพอกับความจำเป็น โดยอาศัยแรงงานและความร่วมมือของสมาชิกในชุมชนเป็นสำคัญ และเมื่อประเทศไทยได้รับอิทธิพลของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมสากลที่นำเอาเครื่องจักรกลมาใช้เพื่อเพิ่มปริมาณการผลิตในการส่งออกไปจำหน่าย และมีการใช้ระบบเงินตราเพื่อการซื้อขายและแลกเปลี่ยน ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงในลักษณะโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านค่านิยมของสังคม กล่าวคือ เกิดค่านิยมในการแข่งขันกันเพื่อความสำเร็จและความอยู่รอด ยึดถือความก้าวหน้าทางวัตถุเป็นเครื่องวัดความสำเร็จ จนละเลยคุณค่าและความหมายในด้านจิตใจมนุษย์ เกิดการเอาวัดเอาเปรียบ ใช้อุบายฉ้อฉลซึ่งกันและกัน โดยไม่คำนึงถึงคุณค่าของบุคคลอื่น จริยธรรมซึ่งเป็นแบบแผนของความประพฤติที่ดี ที่นำไปสู่ความสุขเสมอแก่กันของสังคมมนุษย์ ซึ่งมีอยู่ในฐานะอุดมคติของสังคมไทยถูกละเลย และสังคมรับค่านิยมแบบทุนนิยมเข้ามาเป็นค่านิยมหลักของสังคม

2. บทบาทอันจำกัดของการศึกษา โดยมองเห็นว่าการศึกษาดูกจำกัดบทบาทโดยการเปลี่ยนแปลงไปสู่ค่านิยมของสังคม ที่เน้นการแข่งขันและนิยมความสำเร็จทางวัตถุ โดยไม่ได้เน้นถึงวิธีการที่ได้มาซึ่งความสำเร็จนั้น

3. จุดอ่อนของกลไกการศึกษาในการส่งเสริมจริยธรรมเกิดขึ้นภายในระบบการศึกษาเอง ซึ่งได้แก่

3.1 หลักสูตร หลักสูตรจริยธรรมที่ใช้สอนในโรงเรียนมีสัดส่วนน้อยกว่าเมื่อเทียบกับวิชาอื่น ๆ อีกทั้งบทเรียนทางจริยธรรมก็ไม่ได้รับการปรับปรุงให้ทันสมัยและดึงดูดความสนใจเท่าที่ควร หรือให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียน และอันที่จริงการสอนจริยธรรมไม่ใช่สิ่งจำกัดอยู่ในชั่วโมงหน้าที่พลเมืองหรือศีลธรรมเท่านั้น แต่ครูผู้สอนสามารถที่จะถ่ายทอดจริยธรรมให้แก่ักเรียนได้ ไม่ว่าจะ เป็นวิชาอะไรก็ตาม

3.2 วิธีการสอน ที่ใช้อยู่ในโรงเรียนยังมีลักษณะการสั่งสอน โดยครูสวมบทบาทของผู้มีอำนาจเด็ดขาดที่จะกำหนดว่า นักเรียนควรจะเรียนอะไร และอย่างไร

3.3 ผู้สอนจริยธรรม บางครั้งพบว่า ครูที่มีหน้าที่สอนจริยธรรมขาดความเข้าใจและความมั่นใจถือว่าการะหน้าที่ที่นี้ น่าเบื่อหน่าย และมักโยนความรับผิดชอบในการสอนจริยธรรมซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ครูหลายคนยังไม่ได้วางตัวในฐานะ เป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่ักเรียน และไม่ได้ปฏิบัติในสิ่งที่ตนสอน

4. ข้อจำกัดของการศึกษาในการส่งเสริมจริยธรรมเชิงพฤติกรรม การสอนในด้านจริยธรรมเป็นเพียงการให้ความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับอะไรควรไม่ควร แต่ไม่ได้ฝึกฝนในด้านพฤติกรรมของผู้เรียนไปด้วย ฉะนั้นการวัดและประเมินผลการเรียนรู้จึงจำกัดอยู่ในระดับความสามารถทางสมองในการจดจำบทเรียน ไม่ได้เป็นการวัดพฤติกรรมว่าผู้เรียนหลังจากได้รับความรู้แล้วจะสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้หรือไม่ การสอนจริยธรรมจึงไม่สามารถที่จะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกันระหว่างความรู้และพฤติกรรมได้ เพียงแต่หวังว่าเมื่อผู้เรียนมีความรู้ในด้านจริยธรรมแล้ว คงจะมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับสิ่งที่ได้เรียนรู้ นั้น ๆ

เท่าที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า ปัญหาจริยธรรมในสังคมไทยมีสาเหตุมาจากระบบเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามแนวของทุนนิยม และมาจากข้อจำกัดบางประการในระบบการศึกษาเอง อำนวย ทะพินค์แก และ ชยันต์ วรธนะภูมิ ได้เสนอแนวคิดในการแก้ไขปัญหาดังนี้³⁴

1. แสวงหาและกำหนดจริยธรรมในการส่งเสริมใหม่ กล่าวคือ จะต้องเป็นแนวทางการส่งเสริมที่เน้นความพอดีระหว่างความก้าวหน้าในด้านวัตถุและจิตใจ ความพอดีระหว่างความสำเร็จในด้านส่วนตัวและส่วนรวม และการตระหนักถึงความเสมอภาคของทุกคนในสังคม การแสวงหา และการกำหนดแนวทางใหม่ มิใช่เป็นของง่ายที่จะทำได้เพียงคนเดียว จำเป็นต้องอาศัยการรวมพลังเพื่อเรียกร้องให้เกิดการกำหนดแนวทางนี้อย่างจริงจังในระดับนโยบายของประเทศ วิธีหนึ่งอาจจะทำได้โดยนักวิชาการที่เข้าใจปัญหาเหล่านี้รวมตัวกันเสนอความคิดให้ผู้มีหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย เพื่อนำไปปฏิบัติในรูปของการวางแผนพัฒนาประเทศ อีกวิธีหนึ่ง คือ การวิจัย และ เผยแพร่ปัญหานี้ให้แก่สังคมส่วนรวมได้มีโอกาสรู้ถึงสาเหตุของปัญหา เพื่อที่จะใช้ช่องทางที่มีอยู่ผลักดันให้มีการแก้ไขปัญหาคือไป

2. ปรับปรุงการสอนจริยธรรมในโรงเรียน ปัญหานี้เกิดขึ้นมาจากข้อจำกัดทางการศึกษาในเรื่องหลักสูตร วิธีสอน และตัวผู้สอน ฉะนั้นในวงการศึกษาจะต้องแก้ปัญหาเหล่านี้โดยปรับปรุงหลักสูตรการสอนจริยธรรม วิธีการสอนรวมทั้งการวัดผลใหม่ คือ ควรจะมีการ

³⁴ อำนวย ทะพินค์แก และ ชยันต์ วรธนะภูมิ, "ปัญหาจริยธรรมในสังคมไทยในทัศนะของนักการศึกษา, ใน รายงานการสัมมนาจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน, หน้า 205-207.

เพิ่มหลักสูตรด้านนี้ให้มากขึ้น และให้สอดคล้องประสานกันทุกวิชา ซึ่งหมายความว่า ภาระการสอนจริยธรรมมิใช่เป็นเรื่องของครูสอนหน้าที่ศีลธรรมแต่ผู้เดียว ผู้สอนวิชาอื่นก็มีหน้าที่ในการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่ลูกศิษย์ของตนเช่นกันด้วย

ในด้านตัวผู้สอน ซึ่งหมายรวมทั้ง พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ครู พระ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับสื่อมวลชนก็มีความจำเป็นจะต้องพิจารณาทำความเข้าใจบทบาทและปัญหาของแต่ละฝ่ายอย่างจริงจัง รวมทั้งมีความจำเป็นต้องสร้างจริยธรรมสำหรับผู้สอนจริยธรรมอีกด้วย ทั้งนี้เพื่อจะได้มีความมั่นคงในการทำหน้าที่ในการส่งเสริมจริยธรรม และสามารถเป็นตัวอย่างที่ดี

3. การกำหนดผู้รับผิดชอบในการถ่ายทอดจริยธรรม การส่งเสริมจริยธรรมให้แก่สมาชิกของสังคมเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและเกี่ยวข้องกับสถาบันหลายสถาบัน ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นที่สถาบันต่าง ๆ จะต้องประสานสัมพันธ์กันในการส่งเสริมจริยธรรมมิใช่ถือว่าการสอนจริยธรรมเป็นเรื่องของ โรงเรียนและวัดในศาสนาแต่ผู้เดียว นั่นคือ ทุกสถาบันจะต้องเข้าใจว่าแต่ละฝ่ายต่างก็มีหน้าที่ในการถ่ายทอดค่านิยมทางจริยธรรมเหมือนกัน และมีส่วนรับผิดชอบอยู่ตลอดเวลา การศึกษาจริยธรรมนั้นเหมือนกับการศึกษาทั่วไปที่เกิดขึ้นได้ทั้งในรูปแบบและนอกรูปแบบ และเป็นการศึกษาตลอดชีวิตที่จะต้องมีการปรับปรุง มีการแก้ไขให้มีพลังชีวิตใหม่อยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้ก็เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาของสังคมและเป็นพลังจริยธรรมที่กล้าแข็งเพื่อควบคุมความประพฤติต่อไป

แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการส่งเสริมจริยธรรม

จากการตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมจนมีผลทำให้เกิดปัญหาทางจริยธรรม จึงได้มีนักการศึกษา นักจิตวิทยา และผู้รู้หลายท่านต่างให้ความสนใจและพยายามศึกษาถึงวิธีการต่าง ๆ ที่จะให้เด็กและเยาวชนมีจริยธรรมที่งดงาม โดยได้เสนอทฤษฎีแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการส่งเสริมจริยธรรม ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 4 รูปแบบ ดังต่อไปนี้

1. การส่งเสริมจริยธรรมด้วยวิธีการกระจ่างค่านิยม (Value Clarification)³⁵ การกระจ่างค่านิยมหรือการทำค่านิยมให้กระจ่าง เป็นทฤษฎีและเป็นวิธีสอนจริยธรรมที่ใช้กันอย่างกว้างขวาง ความหมายของค่านิยมในกระบวนการกระจ่างค่านิยมตรงกับ ความหมายของจริยธรรม ดังนั้นกระบวนการกระจ่างค่านิยมซึ่งเป็นกระบวนการทำให้เกิดความกระจ่างแจ้งในค่านิยมของตนเอง จึงเป็นกระบวนการส่งเสริมจริยธรรมของตนเองด้วย และถือได้ว่ากระบวนการกระจ่างค่านิยมก็คือ กระบวนการส่งเสริมจริยธรรม

การส่งเสริมจริยธรรมตามแนวความคิดพื้นฐานของนักทฤษฎีกระจ่างค่านิยม คือ การช่วยให้นักเรียนเกิดความกระจ่างในความเชื่อ ในทัศนคติ ในพฤติกรรม และในความรู้สึกของตนเอง หน้าที่ของครูในการส่งเสริมค่านิยมหรือจริยธรรมคือ การชี้แนะ หรือจัดการให้มีการชี้แนะโดยการตั้งคำถาม เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการจลคิด และเกิดความกระจ่างในค่านิยมหรือจริยธรรมของตนเอง

2. การส่งเสริมจริยธรรมด้วยวิธีการให้เหตุผลทางจริยธรรม (Moral Reasoning) นักจิตวิทยาที่ศึกษาจริยธรรมตามแนวทฤษฎีนี้ที่ควรกล่าวถึง คือ จอง เพียเจต์ และ โคลเบิร์ต นักจิตวิทยาปัญญานิยมมีความเชื่อพื้นฐานคือ จริยธรรมของบุคคลจะพัฒนาไปตามลำดับขั้น โดยเริ่มจากขั้นต่ำสุด ไปยังขั้นสูงสุด และจะก้าวหน้าไปที่ละขั้น ไม่มีการย้อนกลับหรือข้ามขั้น³⁶ หลักจริยธรรมมีความเป็นสากลและเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามหลักเหตุผล³⁷ พัฒนาการทางจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางปัญญา เพราะจริยธรรมของมนุษย์นั้นเกิดจากกระบวนการไตร่ตรองทางปัญญา เมื่อมนุษย์พัฒนาเกิดการเรียนรู้มากขึ้น โครงสร้างของสติปัญญาเพิ่มพูนขึ้น จริยธรรมก็จะพัฒนาตามวุฒิภาวะ แต่มิใช่ในรูปแบบเกิดจริยธรรมใหม่

ศูนย์วิทยทรัพยากร

³⁵ ชัยพร วิชชาวุธ และ ชีระพร อูวรรณ โณ, "แนวคิดและพัฒนาการใหม่ในการปลูกฝังจริยธรรม," วารสารศรัทธา 11 (กรกฎาคม-กันยายน 2525): 23-26.

³⁶ พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, ชัยพร วิชชาวุธ และ ชีระพร อูวรรณ โณ, รายงานผลการวิจัยเรื่อง จริยธรรมของชาวกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน, หน้า 10.

³⁷ ชัยพร วิชชาวุธ, ชีระพร อูวรรณ โณ และ พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, รายงานผลการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน : ศึกษาตามแนวทางจิตวิทยาสังคม (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 23.

มาแทนที่จริยธรรมเก่า ด้วยเหตุว่าจริยธรรมนั้นเกิดจากปัญญา ฉะนั้นจริยธรรมเก่าจึงยังมีรากแก้วที่แข็งแรง (solid root) ฝังอยู่ที่จะค่อย ๆ พัฒนาไปตามวันและเวลาเจริญงอกงามขึ้นเรื่อย ๆ ตามวุฒิภาวะ (maturation) เกิดเป็นจริยธรรมใหม่ขึ้นเพิ่มคุณจริยธรรมเก่า โดยจริยธรรมใหม่นั้นเกิดจากความสามารถที่จะพัฒนาขึ้นจากการคิดของมนุษย์³⁸ ดังนั้นการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนควรเป็นไปในลักษณะหลักสูตรต่อเนื่อง (Spiral Curriculum) ซึ่งจะทำให้จริยธรรมของเยาวชนไทยแน่นหนาและมั่นคงยิ่งขึ้น³⁹

3. การส่งเสริมจริยธรรมด้วยวิธีการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification)

ซอล แอ็กเซลรอด (Saul Axelrod) กล่าวว่า พฤติกรรมของมนุษย์สามารถปรับปรุงแก้ไขได้ด้วยวิธีการที่เหมาะสม วิธีการที่เป็นที่นิยมกันคือ การปรับพฤติกรรม ซึ่งวิธีนี้จะช่วยในการลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์และพฤติกรรมที่ไม่ต้องการได้ และครูสามารถนำไปใช้กับนักเรียนในห้องเรียนของตนได้เป็นอย่างดี⁴⁰

การส่งเสริมจริยธรรมตามแนวการปรับพฤติกรรมนี้ อาศัยแนวคิดของการเรียนรู้แบบการกระทำที่มีความเชื่อว่าพฤติกรรมใดก็ตามที่บุคคลได้แสดงออกแล้ว ได้รับความพอใจ บุคคลนั้นจะมีแนวโน้มที่จะกระทำพฤติกรรมนั้นซ้ำอีก หรือทำให้ความถี่ของพฤติกรรมนั้นเพิ่มขึ้น และพฤติกรรมใด ๆ ก็ตามที่บุคคลแสดงออกแล้ว ได้รับความพอใจ บุคคลนั้นจะมีแนวโน้มที่จะระงับหรือยุติการแสดงพฤติกรรมนั้น ๆ ในอนาคต ผลกรรมที่ช่วยให้กระทำซ้ำเรียกว่า ตัวเสริมแรงทางบวก และผลกรรมที่ระงับการกระทำซ้ำในอนาคตเรียกว่า การลงโทษ การส่งเสริมจริยธรรมก็เช่นเดียวกัน ถ้าต้องการให้บุคคลมีคุณสมบัติจริยธรรมใด หรือแสดงพฤติกรรมใดก็ใช้วิธีการเสริมแรงทางบวก และถ้าต้องการให้ระงับการแสดงพฤติกรรมที่ไม่ดีก็ใช้วิธีการลงโทษ การเสริมแรงทางบวก ได้แก่ การกล่าวคำชมเชย การ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁸ พรเทพวิทย์ ศิริวรรณบุษย์, "การพัฒนาจริยธรรมตามแนวคิดของโคลเบิร์ต," วารสารครูศาสตร์ 11 (เมษายน-มิถุนายน 2526) : หน้า 8.

³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

⁴⁰ Saul Axelrod, Behavior modification for the classroom teacher (New York: McGraw-Hill, 1977), p. 2.

ยกย่องสรรเสริญ การแสดงท่าทางยอมรับ หรือการให้คะแนน เป็นต้น ส่วนการลงโทษนั้น ได้แก่ การให้สิ่งที่ไม่พึงพอใจ หรือถอดถอนสิ่งที่พึงพอใจของบุคคลหนึ่งภายหลังจากการที่บุคคลนั้นแสดงพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่ง อันเป็นผลทำให้พฤติกรรมนั้นลดลง หรือเรียกว่าเป็นการให้ตัวเสริมแรงทางลบ เช่น การดูว่ากล่าวให้เจ็บใจ การลดคะแนน หรือการไม่ให้เล่นเกมที่ชอบ เป็นต้น⁴¹

4. การส่งเสริมจริยธรรมด้วยวิธีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning)⁴²

นักทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม อธิบายการเกิดจริยธรรมว่าเป็นผลของการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) เป็นผลของการซึมซาบ (Internalization) และเป็นผลของการถอดแบบ (Identification) สิ่งที่มีมนุษย์เรียนรู้ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ มนุษย์เรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์กับเหตุการณ์ และเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลที่เกิดจากพฤติกรรม วิธีเรียนรู้ของมนุษย์เกิดจากประสบการณ์ตรงของตนเอง การสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่น การฟังคำบอกเล่า และการอ่านสารบันทึกของผู้อื่น ผลของการเรียนรู้จะทำให้เกิดความเชื่อว่าอะไรสัมพันธ์กับอะไร อย่างไร ความเชื่อว่าอะไรสัมพันธ์กับอะไรไม่จำเป็นต้องสอดคล้องกับความเป็นจริงเสมอไป ทั้งนี้เพราะข้อจำกัดในการสังเกตและการคิด รวมทั้งความซับซ้อนของความสัมพันธ์ที่มีอยู่มากจากแนวความคิดนี้จึงอธิบายความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรม หมายถึงกฎสำหรับประเมินพฤติกรรม และกฎเหล่านี้เกิดจากการเรียนรู้ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม เห็นว่าสิ่งที่ควรแก่การพัฒนาในการปลูกฝังจริยธรรม คือ ความเข้าใจในกฎเกณฑ์ของการตัดสินความถูกต้องของการกระทำ ความเชื่อในความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับผลกรรม ตลอดจนในความสัมพันธ์ระหว่างผลกรรมหนึ่งกับอีกผลกรรมหนึ่งซึ่งจะเกิดตามกันมา และการบังคับตนเองด้วยการตั้งมาตรฐานของพฤติกรรมให้กับตนเอง และพยายามบังคับตนเองให้ทำตามมาตรฐานที่ตั้งไว้ ฉะนั้นการปลูกฝังและส่งเสริมจริยธรรมตามทฤษฎีนี้จึงใช้วิธีการที่สำคัญ คือ การจัด

⁴¹ สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต, "การพัฒนาจริยธรรมตามแนวการปรับพฤติกรรม," วารสารครูศาสตร์ 11 (เมษายน-มิถุนายน 2526): 14-21.

⁴² ชัยพร วิชชาวุธ, "แนวทางการพัฒนาจริยธรรมตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม," วารสารครูศาสตร์ 11 (เมษายน-มิถุนายน 2526): 22-23.

ประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อม การแสดงตัวอย่าง และการอธิบายชี้แนะ ทั้งนี้เพื่อให้ ผู้เรียนมองเห็นแง่มุม หรือความสัมพันธ์ต่าง ๆ จากสิ่งเหล่านี้ และเลือกตัดสินใจ เลือกปฏิบัติ ตามที่ตนเห็นว่าถูกต้อง

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมจริยธรรม

หน่วยงานหรือสถาบันต่าง ๆ เป็นปัจจัยสำคัญที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริม จริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน อันพอสรุปได้ดังนี้⁴³

1. ครอบครัว อันได้แก่ บิดา มารดา ผู้ปกครอง ญาติผู้ใหญ่ ตลอดจนสมาชิก อื่น ๆ ในครอบครัว จะเป็นสถาบันแรกที่ทำหน้าที่ปลูกฝังและถ่ายทอดลักษณะทางจริยธรรมแก่ สมาชิกในครอบครัว และต้องทำหน้าที่นี้ต่อไป แม้เด็กจะเข้าไปรับการศึกษาในโรงเรียน ระดับต่าง ๆ อยู่แล้วก็ตาม นักการศึกษาได้ศึกษาผลกระทบของการเลี้ยงดูแบบต่าง ๆ ต่อ ความมีจริยธรรมของเด็กปรากฏว่า เด็กที่ได้รับการรักจากการเลี้ยงดูมาก มีลักษณะความ รับผิดชอบ มีวินัยทางสังคม และความเอื้อเฟื้อสูงกว่าเด็กที่ได้รับการรักจากบิดามารดาหรือ ผู้ปกครองน้อย เด็กที่ถูกเลี้ยงดูแบบควบคุมมากจะมีลักษณะ เชื้อพึง สุภาพ เอื้อเฟื้อ แต่มีลักษณะ ขี้อาย เก็บตัว ใจน้อย และชอบพึ่งพาผู้ใหญ่ ส่วนเด็กที่เลี้ยงดูแบบควบคุมน้อยจะไม่เชื้อพึง ไม่มีความรับผิดชอบ และขาดสมาธิ นอกจากนี้ยังพบอีกว่า เด็กที่ถูกเลี้ยงดูแบบให้เหตุผลจะ เป็นเด็กที่ไม่ก้าวร้าว รู้จักรับผิดชอบชั่วดี และรู้สึกละอายใจเมื่อทำผิด

2. กลุ่มเพื่อน เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดค่านิยมทางจริยธรรมบางอย่าง ให้เด็กได้รับรู้ และรับไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดพฤติกรรมคล้ายตามเพื่อน ๆ ได้ โดยเฉพาะใน วัยรุ่น การทำอะไรตามเพื่อนจะเห็นได้ชัดที่สุด การเรียนรู้เชิงจริยธรรมของเด็กมิใช่มาจากการ คล้อยตามเพื่อน ๆ เพียงอย่างเดียว แต่ยังสามารถมาจากการได้ทำกิจกรรมร่วมกัน การ เข้าใจกันและกันในระหว่างเด็กวัยเดียวกันเองด้วย ซึ่งเพื่อน ๆ ดังกล่าวนี้รวมหมายถึงเพื่อน ในโรงเรียน และเพื่อนนอกโรงเรียนด้วย

⁴³ ชำเลียง วุฒิจันทร์, คุณธรรมและจริยธรรม หลักการและวิธีการพัฒนาจริยศึกษา ในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2524), หน้า 76-77.

3. พระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนาและจริยธรรมในหมู่บ้าน ตำบล หรืออำเภอ หรือท้องถิ่นที่เด็กหรือนักเรียนอยู่ ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของผู้ใหญ่ในสังคมนั้น และได้มอบหมายให้เป็นผู้อบรมสั่งสอนด้านจริยธรรมแก่ประชาชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของพระสงฆ์ และหรือผู้นำทางศาสนาในท้องถิ่นนั้นจะมีอิทธิพลต่อการปลูกฝังและส่งเสริมจริยธรรมแก่เด็ก หรือนักเรียน ในท้องถิ่นด้วย

4. สื่อสารมวลชนหรือสื่อมวลชนทุกรูปแบบ อาทิเช่น วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์ ตลอดจนสิ่งพิมพ์ประเภทอื่น ๆ ล้วนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในสังคม โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนมาก กล่าวคือ เป็นทั้งเครื่องปลูกฝังและส่งเสริมค่านิยมทางจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนทุกวัย และในขณะเดียวกันถ้าสิ่งเหล่านี้ไม่ได้รับความสนใจในด้านที่จะช่วยปลูกฝังและส่งเสริมความมีจริยธรรมที่ดีแก่เด็กและเยาวชนแล้ว ยังอาจเป็นเครื่องทำลายหรือขวางกั้นการปลูกฝังและส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนให้เป็นผู้มีจริยธรรมที่ดีงามไว้ด้วย

5. โรงเรียนหรือสถานศึกษา ซึ่งรวมถึงการจัดสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา การบริหารและการให้บริการต่าง ๆ ในสถานศึกษา การเป็นตัวอย่างอันดีงามของครูอาจารย์ การเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ ตามหลักสูตร และโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับวิชาจริยศึกษา จะต้องเน้นความรู้ทั้งด้านทฤษฎี และปฏิบัติควบคู่กันไป ตลอดจนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในสถานศึกษา เพื่อเป็นเครื่องมือในการปลูกฝังและส่งเสริมจริยธรรมนั้น ๆ

หลักจริยธรรมที่ควรส่งเสริม

มนุษย์เราต่างก็ยอมรับว่าต้องการสันติสุข ซึ่งหมายถึงความต้องการความสงบ ความสบายทางกายและทางใจ สันติสุขจะเกิดขึ้นได้ก็เพราะอาศัยมนุษย์ มนุษย์เป็นผู้ทำให้เกิด มีขึ้น เป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่จะสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและแก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ในทางตรงกันข้ามมนุษย์ก็เป็นผู้สกัดกั้นมิให้สันติสุขเกิดขึ้น หรือเป็นตัวทำลายสันติสุขต่าง ๆ นั้นเอง และสิ่งที่สร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นก็คือ ความประพฤติที่เป็นธรรมที่ถูกต้องที่ดีงาม นั่นก็คือ จริยธรรม⁴⁴

⁴⁴ พระราชวิสุทธินโมลี (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. 9), หลักธรรมสำหรับพัฒนาธรรมจริยา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2526), หน้า 1-4.

เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ที่ต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ และการที่มนุษย์จะอยู่ร่วมกันอย่างราบรื่นและปกติสุขนั้นย่อมต้องมีกฎเกณฑ์ หรือหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน สิ่งนั้นเรียกว่า จริยธรรมว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติให้เกิดความสงบสุขในการอยู่ร่วมกัน และเป็นหลักจริยธรรมที่จะนำไปให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม ซึ่งได้แก่ ความสามัคคี การเสียสละ การให้อภัย การมีระเบียบวินัย การรู้จักเจรจา การปลุกไมตรี การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และการถือประโยชน์ส่วนรวม⁴⁵

อย่างไรก็ตาม เมื่อมนุษย์มีหลักจริยธรรมของการอยู่ร่วมกันในสังคม มนุษย์ก็ควรจะต้องมีหลักจริยธรรมประจำตัว นั่นคือ หลักจริยธรรมว่าด้วยการสร้างคุณดีประจำตัว เพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน และความดีที่พึงสร้างให้เกิดขึ้นประจำตัวนั้นมีคุณค่ามากมาย ซึ่งยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง ผู้อื่น และสังคมโดยส่วนรวม ได้แก่ ความกตัญญู-กตเวทิตะ ความอดทน การพึ่งตนเอง ช่วยเหลือตนเอง ความมีเหตุผล ความเคารพ ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความว่าง่ายอ่อนน้อม ความรับผิดชอบ และความรู้จักพอ⁴⁶

นอกจากนี้ พันัส หันนาคินท์ ได้เสนอว่า จริยธรรมที่ควรส่งเสริมนั้นควรเป็น จริยธรรมที่จำเป็นต่อความอยู่รอดของตนเองและสังคมที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ หรือเป็น จริยธรรมที่ได้รับการพิสูจน์แล้วว่าเป็นสิ่งที่ดีจริง โดยปราศจากข้อสงสัย และเป็นจริยธรรมเพื่อความดีงามและเป็นความสุขในชีวิต ดังนั้นหลักจริยธรรมที่น่าจะส่งเสริมให้แก่นักเรียนมีดังนี้⁴⁷

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁵ พระวิสุทธิโมลี (ทองดี สุวเตโช ป.ช.9), หลักธรรมสำหรับพัฒนาธรรมจริยา, หน้า 96-98.

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 129-134.

⁴⁷ พันัส หันนาคินท์, "การสร้างจริยธรรมให้แก่คนไทย," ใน แนวทาง
การพัฒนาจริยธรรมไทย การประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทย 22-27 มกราคม
2523, หน้า 124-125.

1. จริยธรรมอันเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสมรรถภาพส่วนบุคคล เช่น ความซื่อสัตย์ สุจริต รู้จักคุณค่าแห่งความซื่อสัตย์ ความมีมานะอดทน ความเป็นผู้อยู่ในวินัยทั้งทางกาย และทางจิต รู้จักอดกลั้น รู้จักความมีเสริภาพทั้งการคิดและการกระทำ มีทิวไรโอต๊ะปะและมี น้ำใจนักกีฬา
2. จริยธรรมอันเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลต่อบุคคล และระหว่างบุคคลต่อสังคม เช่น ความยึดมั่นในค่านิยมอันดีงามของเราเอง การรู้จักรักษา ความสามัคคีในระหว่างหมู่คณะ การรู้จักร่วมมือกันในการทำงานและการคิด รู้จักกตัญญูทักท้วงที่ ต่อผู้มีพระคุณ รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองและส่วนรวม และรู้จักการเสียสละเพื่อส่วนรวม
3. จริยธรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของชาติ เช่น ความภาคภูมิใจใน ความเป็นไทย มีความจงรักภักดีต่อประเทศชาติและองค์ระประมุข ตลอดจนระบอบการ ปกครองของประเทศ

เท่าที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า หลักจริยธรรมที่ควรส่งเสริมให้เกิดขึ้นนั้น ควร เป็นจริยธรรมที่มีคุณลักษณะทางความประพฤติที่เป็นประ โยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น อีกทั้งยัง ประ โยชน์ให้เกิดแก่ประเทศชาติโดยส่วนรวมด้วย

การศึกษากับการส่งเสริมจริยธรรม

ความสำคัญของการศึกษากับการส่งเสริมจริยธรรม

ในรอบศตวรรษที่ผ่านมา โลกได้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาในด้านต่าง ๆ อย่างมากมาย อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้มนุษย์คำนึงถึงและเน้นแต่ทางด้านวัตถุ เห็นความสำคัญของวัตถุยิ่งกว่าจิตใจ ซึ่งทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางค่านิยมรวมทั้งความรู้สึกนึกคิด และการดำเนินชีวิตประจำวันของ บุคคลด้วย⁴⁸ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศที่กำลังพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่าง

⁴⁸ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, กรอบและ ศึกษทางแผนวัฒนธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2535-2539) (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2533), หน้า 3.

รวดเร็ว เช่น ประเทศไทย จากสภาพการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วในด้านต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นแรงกดดันให้บุคคลต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อปรับตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของสังคมได้ แต่เนื่องจากบุคคลส่วนใหญ่ไม่สามารถที่จะปรับตัวเองได้ จึงก่อให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษาอันเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อบุคคลเหล่านั้นทั้งในด้านจิตใจและชีวิตความเป็นอยู่⁴⁹ เกิดการเห็นแก่ตัว อิจฉาริษยา เอาวัดเอาเปรียบ ขาดความเป็นระเบียบวินัย ขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ขาดความเมตตากรุณา และเกิดปัญหาอาชญากรรมมากมาย สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า สภาพสังคมเกิดความเลื่อมล้ำทางจริยธรรมอย่างมาก องค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน รวมทั้งสถาบันการศึกษาทุกแห่ง ได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว และเห็นว่าเป็นความสำคัญเร่งด่วนที่จะต้องปลูกฝังและส่งเสริมจริยธรรมให้เกิดขึ้นแก่บุคคลทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กนักเรียนที่อยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน ให้ได้รับการวางพื้นฐาน รวมทั้งการมีพัฒนาการทางจริยธรรมอย่างเข้มแข็ง โดยยึดหลักว่า การส่งเสริมจริยธรรมโดยการปลูกฝัง หรือพัฒนาจริยธรรมของผู้ที่อยู่ในวัยเรียน รวมทั้งประชาชนทั่วไป ทั้งนี้เนื่องจากจริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรือง อีกทั้งยังรักษาความมั่นคงของชาติให้คงอยู่ตลอดไป ดังนั้นการส่งเสริมจริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชนของชาติไทยให้มีพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพ และลักษณะนิสัยที่พึงามจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งของการศึกษา⁵⁰

โรงเรียนประถมศึกษากับการส่งเสริมจริยธรรม

ในทางสังคมวิทยา นักสังคมวิทยามองการศึกษาเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (Socialization Process) ทั้งนี้เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ต้องเรียนรู้กฎเกณฑ์ของสังคมเพื่อถือเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกัน การเรียนรู้ระเบียบสังคมนี้เกิดขึ้นตลอดชีวิต การให้การศึกษาจึงเป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่จะช่วยให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่าง

⁴⁹ สัญญา สัญญาวิวัฒน์, "คุณธรรมกับคุณภาพในการพัฒนาประเทศ," วารสารร่วมฤกษ์ 2 (เมษายน 2527): 67-72.

⁵⁰ ระพี สาคริก, "การสอนจริยธรรมในสถาบันการศึกษา," ครูปริทัศน์ 9 (มกราคม 2527): 47-50.

มีความสุข มีวิถีชีวิตที่มีระเบียบแบบแผน ฉะนั้นการศึกษาจึงเป็นสถาบันหนึ่งของสังคมที่มีความสำคัญมาก⁵¹ โรงเรียนในฐานะตัวแทนของสถาบันการศึกษา⁵² และเป็นตัวแทนทางสังคมในการขัดเกลาทางสังคม ที่มีหน้าที่ถ่ายทอดความรู้และคุณธรรมที่สังคมเห็นว่าจำเป็นและดีงาม สำหรับการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม การศึกษาในโรงเรียนนอกจากจะให้ความรู้และทักษะต่าง ๆ ที่เป็นการเตรียมบุคคลสำหรับประกอบอาชีพแล้ว ยังอบรมบ่มนิสัย ตลอดจนพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลให้มีลักษณะในทางที่สังคมเห็นว่าดีงาม เพื่อที่จะ ได้ออกไปเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม รู้จักสิทธิและหน้าที่ของความเป็นพลเมืองดี⁵³

โรงเรียนประถมศึกษาเป็นสถาบันทางสังคมสถาบันหนึ่งที่พยายามสร้างคนในชาติ ให้เป็นคนที่มีคุณภาพ ให้สามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ได้อย่างสงบสุข กล่าวคือ โรงเรียนนอกจากจะสอนวิชาความรู้ต่าง ๆ ให้กับนักเรียนแล้ว โรงเรียนยังทำหน้าที่ปลูกฝังและส่งเสริมคุณความดีที่ควรประพฤติปฏิบัติ หรืออีกนัยหนึ่งคือ จริยธรรม ให้แก่สมาชิกในสังคมด้วย ด้วยหน้าที่ดังกล่าว โรงเรียนประถมศึกษาจึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา เพื่อให้นักเรียนมีประสบการณ์และ พัฒนาการเพียงพอที่จะออกไปเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมได้ โดยเฉพาะการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม โรงเรียนได้มีแนวปฏิบัติดังต่อไปนี้⁵⁴

⁵¹ ชนิตา รักษ์พลเมือง, สังคมวิทยาการศึกษา : สำนัคดีแห่งแนวความคิดและทฤษฎี (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 206.

⁵² ชนิตา รักษ์พลเมือง, สังคมวิทยาการศึกษา : สำนัคดีแห่งแนวความคิดและทฤษฎี, หน้า 151.

⁵³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 210.

⁵⁴ สุมน อมรวิวัฒน์ และ สมพงษ์ จิตระดับ, "หน่วยที่ 11 โรงเรียนประถมศึกษา กับการพัฒนาจริยธรรม." ใน เอกสารการสอนชุดวิชาจริยศึกษา หน่วยที่ 11-15 มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช สาขาวิชาศึกษาศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: ท้างหุ้นส่วนจำกัด บางกอกบลิ๊ก (แผนกการพิมพ์), 2529), หน้า 606-607.

1. ดำเนินการจัดการเรียนการสอนด้านการจัดการกิจกรรม และ โครงการ ทั้งที่เป็นกระบวนการของหลักสูตรประถมศึกษา และส่งเสริมหลักสูตรเพื่อให้นักเรียนรู้จักผิด ชอบชั่วดี ปฏิบัติตนตามหลักของศีลธรรม ประเพณีและศาสนา
2. ประสานงานและร่วมมือกับสถาบันอื่นของสังคม เช่น ครอบครัว วัด องค์การ สมาคม อาสาสมัคร และหน่วยงานทางราชการที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินงานการส่งเสริม จริยธรรมและคุณค่าทางจิตใจให้นักเรียน
3. จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้มีความเป็นระเบียบ สะอาด สวยงามและสงบ เพื่อให้นักเรียนเกิดความเคยชินกับสภาพดังกล่าว นอกจากนี้ครูและบุคลากร ในโรงเรียนยังต้องทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีในด้านบุคลิกภาพ กิริยามารยาท และลักษณะนิสัยที่ดี อีกด้วย
4. โรงเรียนมีหน้าที่วางแผนในการป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียนที่มี แนวโน้มไปในทางเสื่อม โดยเน้นการป้องกันให้มากที่สุด โรงเรียนจึงควรจัดกิจกรรมและ บริการในด้านการให้คำปรึกษาและแนะแนว การติดต่อสัมพันธ์กับผู้ปกครอง เพื่อป้องกันปัญหา เมื่อเริ่มมองเห็นปัญหาและต้องแก้ไขปัญหาเมื่อปัญหาเกิดขึ้นแล้ว

วิธีการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา

ได้มีผู้เสนอวิธีการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนหลายทัศนะด้วยกัน ดังนี้
แสง จันทร์งาม ได้เสนอวิธีการส่งเสริมจริยธรรมใน 2 ลักษณะ คือ^{๕๕}

1. การส่งเสริมจริยธรรมด้วยวิธีการสอนในห้องเรียน ควรจะประกอบด้วย
ขั้นตอนใหญ่ ๆ 4 ขั้นตอน คือ

1.1 ขั้นเตรียมบทเรียน ครูควรจะได้เตรียมการสอนมาอย่างดี โดยครูจะ ต้องวางจุดมุ่งหมายในการสอนว่าจะสอนให้นักเรียนเกิดมีคุณธรรมอะไรขึ้นในใจในบทเรียน นั้น ๆ

^{๕๕}แสง จันทร์งาม, "การสอนจริยธรรมในโรงเรียน," ใน รายงานการสัมมนา จริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน, หน้า 223-229.

1.2 ชั้นคำเนนการสอน ครูจะต้องดึงความสนใจของนักเรียน โดยการตั้งปัญหาง่าย ๆ เพื่อนำเข้าสู่เนื้อหาสาระของบทเรียน หรือการเล่าเรื่องประกอบ เช่น นิทานคติ นิยาย ชีวิตประวัติคนสำคัญ เหตุการณ์จริงในอดีต เหตุการณ์จริงในปัจจุบัน เป็นต้น การเล่าเรื่องประกอบเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการทำสิ่งที่ไม่น่าเบื่อหน่ายให้เป็นรูปธรรม ในการเล่าเรื่องประกอบ ครูต้องใช้คำศัพท์ง่าย ๆ ประโยคง่าย ๆ สั้น เพื่อให้ นักเรียนฟังเข้าใจได้ และเกิดความรู้สึกคล้อยตาม และควรคำนึงถึงประสบการณ์ของนักเรียน ด้วย การเล่าเรื่องควรใช้เสียงดังพอที่จะได้ยินทั่วถึงกัน ปรับระดับเสียงให้สูงต่ำ ช้าเร็ว ตามจังหวะ ใช้มือและหน้าตาท่าทางประกอบ นอกจากนี้ครูควรจัดหารูปภาพ แผนภูมิ แผ่นป้าย หรือวัตถุสิ่งของอื่น ๆ มาประกอบการเล่าเรื่องด้วย

1.3 ชั้นบททวนเรื่องราว ครูควรจะถามคำถามเกี่ยวกับเรื่องราวนั้น ๆ ว่ามีคุณค่าทางจริยธรรมอย่างไร นักเรียนควรนำมาเป็นตัวอย่างหรือไม่

1.4 ชั้นสรุปย่อหลักจริยธรรม ชั้นนี้เป็นชั้นที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นหัวใจของบทเรียนนั้น ๆ ครูควรเตรียมบทสรุปไว้ล่วงหน้าโดยแต่งเป็นข้อความที่กระชับ กระทัดรัด แต่ลึกซึ้งจับใจ

2. การส่งเสริมจริยธรรมด้วยวิธีการสอนจริยธรรมนอกห้องเรียน ครูสอนจริยธรรมที่มุ่งผลดีจริง ๆ จะต้องมีความรู้สึกรับผิดชอบต่อความประพฤติของนักเรียนตลอดเวลา ไม่ใช่มุ่งให้นักเรียนสอบได้คะแนนดีอย่างเดียวเท่านั้น แต่ครูควรจะให้บทเรียนทางจริยธรรมแก่นักเรียนทันทีทุกครั้งที่สถานการณ์อำนวย ไม่ว่าจะ เป็นรายบุคคลหรือเป็นกลุ่ม ซึ่งมีวิธีการส่งเสริมจริยธรรมนอกห้องเรียนดังต่อไปนี้

2.1 ตอนเช้าแถวเคารพธงชาติ ครูใหญ่หรือผู้ได้รับมอบหมายควรวางเรื่องต่าง ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันเล่าให้นักเรียนทั้งโรงเรียนฟังวันละเรื่อง และสรุปด้วยจริยธรรมที่ประทับใจ ถึงแม้ว่าจะเป็นจริยธรรมอันเดียวกัน แต่เรื่องประกอบต่างก็อาจเล่าซ้ำอีกได้ เรื่องใด ๆ ก็ตามที่นักเรียนได้ยินอยู่เสมอ แม้จะไม่ชอบหรือไม่อยากฟังมันก็จะค่อย ๆ ซึมซาบเข้าไปอยู่ในจิตใต้สำนึกและมีอิทธิพลเหนือพฤติกรรมของนักเรียน โดยไม่รู้ตัว การสั่งสอนที่ควรกระทำอยู่เสมออันนั้น อาจจะไม่เห็นผลทันที แต่จะให้ผลเมื่อถึงเวลาเปรียบเหมือนการปลูกเมล็ดพันธุ์ลงในดิน ตอนแรก ๆ จะไม่เห็นผลใด ๆ แต่จะได้ผลในอนาคต เพราะฉะนั้นครูจึงไม่ควรทอดทิ้งในการสั่งสอนอบรมนักเรียนเป็นอันขาด

2.2 เมื่อมีเหตุการณ์ใด ๆ เกิดขึ้น ไม่ว่าจะ เป็นเหตุการณ์ดีหรือร้าย ควรนำมาเล่าให้นักเรียนฟังแล้วให้บทสรุปทางจริยธรรมจากเรื่องนั้น ๆ แก่ นักเรียน

2.3 เมื่อนักเรียนทำความผิดหรือแสดงพฤติกรรมใด ๆ ที่ขัดกับหลักจริยธรรม ควรเรียกตัวมาแนะนำสั่งสอนด้วยความเมตตา กรุณา พยายามพูดให้นักเรียนรู้จักยอมรับผิด และให้เกิดความเสียใจ และให้สัญญาว่าจะไม่ทำอีก ถ้านักเรียนทำความผิดเดิมอีกเป็นครั้งที่ 2 ควรเรียกมาสอบถามแนะนำและคาดโทษไว้ และถ้าทำความผิดอีกเป็นครั้งที่ 3 โดยไม่มีเหตุผลที่เพียงพอ ก็ควรลงโทษได้ และควรพามาตรการแก้ไขอย่างอื่นต่อไป

2.4 การกระทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น เชิญชวนให้บริจาคทรัพย์ เพื่อช่วยเหลือเพื่อนร่วมโรงเรียนที่ประสบเคราะห์ร้าย ให้ทำความสะอาดโรงเรียน พาไปพัฒนา วัด ให้เล่นกีฬาแล้วสอนให้รู้จักแพ้รู้จักชนะ เป็นต้น

2.5 การพื่อนักเรียนไปดูงานจริง ที่อาจจะให้บทเรียนทางจริยธรรมได้ เช่น พาไปดูเรือนจำ โรงพยาบาล สถานพินิจและคุ้มครองเด็ก สถานเลี้ยงเด็กกำพร้าอนาถา โรงพยาบาลเด็กปัญญาอ่อน โรงพยาบาลโรคเรื้อน ซึ่งนักเรียนจะเกิดความสะเทือนใจมาก ๆ เหมาะที่จะย้ายบทเรียนทางจริยธรรมลงไปในจิตใจ นอกจากนี้ภาพยนตร์และละครดี ๆ ที่มีคติสอนใจก็ควรพื่อนักเรียนไปชม สิ่งเหล่านี้อาจให้ความสะเทือนใจและบทเรียนทางจริยธรรมได้ดีเช่นเดียวกับของจริง

นอกจากนี้ สาโรช บัวศรี ยังได้เสนอวิธีดำเนินการเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน ซึ่งสามารถกระทำดังต่อไปนี้^{๕๐}

1. ตั้งคณะกรรมการจริยธรรมประจำในโรงเรียน เพื่อทำหน้าที่กำหนดแผนงานในเรื่องจริยธรรมตลอดทั้งปี และคอยควบคุมดูแลให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดนั้น ตลอดจนดำเนินการปรับปรุงแก้ไขแผนการปฏิบัติให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

2. จัดให้มีแผนงานการส่งเสริมจริยธรรม โดยดำเนินการดังนี้

2.1 สร้างบรรยากาศหรือสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการให้การศึกษาอบรม และการปฏิบัติเรื่องจริยธรรม เช่น

^{๕๐}สาโรช บัวศรี, จริยธรรมศึกษา, หน้า 55-61.

2.1.1 คณะครูร่วมกันประพจน์ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน
 2.1.2 ชี้แจง กระตุ้น โน้มน้าว ให้นักเรียนมีความเข้าใจและเห็น
 ว่าการประพจน์ตามแนวทางของจริยธรรมเป็นสิ่งมีเกียรติยิ่ง ไม่เป็นสิ่งน่าละอาย เพราะ
 สิ่งน่าละอายนั้นคือการทำ ความชั่ว

2.1.3 ตั้งกลุ่มหรือชุมนุมจริยธรรมศึกษาชั้นในโรงเรียน

2.2 จัดให้มีการอบรมจริยธรรมโดยต่อเนื่องในโรงเรียน ผู้ให้การอบรม
 ได้แก่

2.2.1 พระสงฆ์หรือผู้ทรงคุณวุฒิ

2.2.2 ผู้บริหารโรงเรียน

2.2.3 ครูประจำชั้น และครูเวรประจำวัน

3. จัดให้มีแผนงานควบคุมความประพจน์ เช่น

3.1 ผู้ใดประพจน์ผิดจริยธรรม หรือละเลยต้องลงโทษตามควรแก่กรณี
 อย่างเคร่งครัด

3.2 ผู้ใดประพจน์ดีเด่นด้านจริยธรรม ต้องยกย่องสรรเสริญให้เกียรติผู้
 นั้น
 อย่างดี

อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่า วิธีการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา นั้น
 กระทำได้โดยการส่งเสริมจริยธรรมชั้นในห้องเรียน และนอกห้องเรียน รวมทั้งการจัดตั้ง
 คณะกรรมการจริยธรรมในโรงเรียน จัดแผนงานการส่งเสริมจริยธรรม และแผนงานควบคุม
 ความประพจน์ ทั้งนี้ก็เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม ซึ่งนักเรียนจะได้
 มีความรู้ความเข้าใจว่าการประพจน์ปฏิบัติแต่ในสิ่งที่ถูกต้องดีงามนั้น เป็นสิ่งที่สังคม โดย
 ส่วนรวมยอมรับ ตลอดจนสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
การจัดกิจกรรมในสถานศึกษาระดับประถมศึกษา

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า การจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล
 จำเป็นต้องอาศัยกิจกรรมต่าง ๆ หลากรูปแบบ และกิจกรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นในโรงเรียน
 จัดเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร ฉะนั้นจึงไม่มีการแบ่ง เป็นกิจกรรมในหลักสูตรหรือกิจกรรมนอก

หลักสูตรอีกต่อไป อย่างไรก็ตามกิจกรรมที่จัดขึ้นในโรงเรียนในปัจจุบันอาจจะแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ⁵⁷

1. กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง กิจกรรมที่ครูผู้สอนและผู้ที่เกี่ยวข้อง จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเข้าใจเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ให้ดียิ่งขึ้น กิจกรรมนี้อาจจะจัดขึ้นในห้องเรียนหรือนอกห้องเรียนก็ได้

2. กิจกรรมนักเรียน หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นนอกเวลาเรียนปกติ หรือนอกเหนือจากตารางสอนวิชาต่าง ๆ เพื่อสนองความสนใจ ความสามารถและความถนัดของนักเรียน อันเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนมีโอกาสแสวงหาความรู้ให้แตกฉานยิ่งขึ้น และเพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพของนักเรียนให้เหมาะสมตามค่านิยมที่สังคมปัจจุบันและอนาคต

3. กิจกรรมอื่น ๆ เช่น กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมโยมรูม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะเกี่ยวกับการแนะแนวหรือการปกครองนักเรียน

ความหมายของกิจกรรม

กิจกรรมจัดได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนที่มีความสำคัญในการสร้างประสบการณ์ในชีวิตประจำวันให้แก่ผู้เรียน เนื่องจากช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และจิตใจ เพื่อสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของกิจกรรมไว้ดังนี้

ทวีป อภิลิทธิ์ กล่าวว่า กิจกรรม หมายถึง งานทุกชนิดที่ผู้สอนจะมอบหมายให้ผู้เรียนทำหรือผู้เรียนคิดจะทำ หรือกิจกรรมบางอย่างก็เป็นงานที่ผู้เรียนกระทำอยู่แล้ว ผู้สอนเพียงแต่ชี้แนะชี้แนะให้ผู้เรียนรู้จักการจัดระบบการทำงานหรือดึงเอาความรู้จากการทำงานนั้น ๆ ออกมาให้ปรากฏในรูปของความรู้ ความเข้าใจที่เป็นระบบ เป็นขั้นตอนเท่านั้น⁵⁸

⁵⁷ จารึก อะยะวงค์, "ความหมายและขอบข่ายของกิจกรรมนักเรียน," สารพัฒนาหลักสูตร อันดับที่ 24 (กันยายน 2526): 29-30.

⁵⁸ ทวีป อภิลิทธิ์, "การใช้กิจกรรมเป็นสื่อในการสอนคน," ครูปริทัศน์ 8 (ธันวาคม 2526): 44.

วารี ติระจิตร ได้ให้ความหมายของกิจกรรมว่า กิจกรรม หมายถึง การเรียน- การสอนที่ผู้เรียนเข้าไปมีส่วนร่วมและช่วยให้ผู้เรียนได้บรรลุตามจุดหมายที่ต้องการ กล่าวคือ เป็นการกระทำโดยนักเรียนและครูปฏิบัติร่วมกัน ทั้งนี้ก็เพื่อส่งเสริมการเรียนการสอน เพิ่มทักษะประสบการณ์ และเจตคติที่ดีให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน^{๕๐}

นันทนา เทพบวิริภักษ์ ได้ให้ความหมายของกิจกรรมว่า หมายถึง การให้บริการ หรือประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จัดให้นักเรียนนอกเหนือไปจากการเรียนการสอนในชั้นเรียน โดยนักเรียนสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมตามความสนใจ ความถนัด การดำเนินการได้รับความเห็นชอบสนับสนุนจากคณาจารย์ และเป็นไปตามขอบเขตอำนาจหน้าที่ที่โรงเรียนกำหนดไว้ และไม่มีหน่วยกิตหรือคะแนนใด ๆ อันจะมีผลให้เด็กเลื่อนชั้นหรือสำเร็จการศึกษา แต่จะส่งเสริมการเรียนการสอนตามหลักสูตรให้ได้ผลสมบูรณ์ขึ้น^{๕๐}

ประดับ นิลหังงา กล่าวว่า กิจกรรม มีความหมายกว้าง หมายถึง การกระทำ ทุกอย่างที่สถาบันการศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียน เพื่อมุ่งความเจริญงอกงามของผู้เรียน^{๕๑}

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า กิจกรรม หมายถึง การจัดสถานการณ์การเรียนรู้ อันหลากหลายแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ กระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมและสามารถบรรลุถึงจุดหมายที่ต้องการ

ศูนย์วิทยทรัพยากร

^{๕๐}วารี ติระจิตร, การพัฒนาการสอนสังคมศึกษาระดับประถมศึกษา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534), หน้า 176.

^{๕๐}นันทนา เทพบวิริภักษ์, กิจกรรมนักเรียนในระดับประถมศึกษา : หลักการสู่การปฏิบัติ (กรุงเทพมหานคร: โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ฝ่ายประถม) ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 3.

^{๕๑}ประดับ นิลหังงา, การศึกษา 332 กิจกรรมร่วมหลักสูตร, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แพรวศึกษา, 2524), หน้า 11-12.

วัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม

ไพโรจน์ นาคะสุวรรณ และ วันเนอร์ มะทา ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ ของการจัดกิจกรรมในโรงเรียนว่า ขึ้นอยู่กับประเภทของกิจกรรมที่จัดสำหรับวัตถุประสงค์ อย่างกว้าง ๆ มีดังนี้^{๕๑๒}

1. เพื่อให้นักเรียนได้แสดงออกซึ่งความถนัด ความสนใจ และความสามารถพิเศษ
2. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนได้รู้จักใช้เวลาว่างอย่างมีคุณประโยชน์และมีเพื่อนมากขึ้น
3. เพื่อฝึกทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ตามกระบวนการประชาธิปไตย
4. เพื่อให้เกิดทักษะในการทำงานร่วมกัน และสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
5. เพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนมีความสามัคคี มีความรับผิดชอบและเสียสละเพื่อส่วนรวม
6. เพื่อปลูกฝังค่านิยมหรือคุณธรรมและจริยธรรมอันดีงามให้แก่ นักเรียน
7. เพื่อฝึกฝนให้เป็นผู้มีระเบียบวินัย รู้จักการควบคุมตนเองและเคารพกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในสังคม
8. เพื่อส่งเสริมสุขภาพและพัฒนาการทางด้านร่างกายและจิตใจ
9. เพื่อให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินและเป็นการผ่อนคลายความตึงเครียด
10. เพื่อส่งเสริมพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพ มีความรับผิดชอบและรู้จักเคารพบุคคลอื่น
11. เพื่อปลูกฝังและรักษาไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรม ชนบทธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชาติ
12. เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์และส่งเสริมการเรียนรู้การสอนตามหลักสูตรให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

^{๕๑๒}ไพโรจน์ นาคะสุวรรณ และ วันเนอร์ มะทา, กิจกรรมเสริมหลักสูตร (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดอักษรบัณฑิต, 2528), หน้า 8.

13. เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

หลักการจัดการกิจกรรม

ระดับ นิลพงา ได้กล่าวถึงหลักสำคัญในการจัดการกิจกรรมในโรงเรียน คือ^{๑๓} จะต้องจัดกิจกรรมเพื่อผู้เรียน และ โดยผู้เรียน กิจกรรมจะต้องเป็นไปตามความสนใจ ความต้องการ และความสามารถของผู้เรียน กิจกรรมทุกอย่างควรกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ให้แน่นอน เพื่อเป็นแนวทางให้สมาชิกปฏิบัติตาม ควรมีแผนการที่ก่อให้เกิดประโยชน์ ผู้เรียน ครูอาจารย์และผู้บริหารการศึกษาควรช่วยส่งเสริม และทำโครงการให้ได้รับประโยชน์ยิ่งขึ้น ในการจัดกิจกรรมแต่ละอย่างต้องมีจุดมุ่งหมายแน่นอนว่า จะสร้างให้ผู้เรียนเกิดอะไร เมื่อมีจุดมุ่งหมายก็ดำเนินการไปตามจุดมุ่งหมายนั้น และควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนดำเนินงานอย่างประชาธิปไตย กิจกรรมทุกอย่างควรมุ่งส่งเสริมความเจริญในแง่ต่าง ๆ เช่น การสังคม จรรยา มารยาท ความคิด เหตุผล สติปัญญา บุคลิกภาพ จิตใจ ทักษะการทำงาน ความสามารถพิเศษ เป็นต้น จำนวน ชนิดและประเภทของกิจกรรมจะต้องเป็นไปตามส่วนของจำนวนผู้เรียน กิจกรรมทุกประเภทจะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของสถาบัน และควรให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรม ไม่ให้สิทธิพิเศษแก่ผู้เรียนที่ไม่ต้องเรียนหนังสือ เพื่อเข้าไปช่วยกิจกรรม สถาบันการศึกษาควรจัดกิจกรรมที่ละน้อย ๆ แล้วจึงขยายให้มากขึ้น ควรจัดด้วยความหนักใจเพราะไม่ปล่อยเลิกละไปเฉย ๆ มีการแนะแนว เต็มใจและเป็นหมู่ มีหลักการว่ากระบวนการปฏิบัติงานสำคัญกว่าผลงานที่ได้รับมอบอำนาจหน้าที่ไปให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง และทำความเข้าใจกันให้ดี อย่างไรก็ตาม การจัดการกิจกรรมควรสอดคล้องกับการเรียนการสอนในชั้นเรียน และควรเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนทั้งหมด ผู้บริหารจะต้องสนับสนุนและส่งเสริมครูอาจารย์ในการจัดกิจกรรมอย่างเต็มที่ การใช้สถานที่สำหรับกิจกรรมต่าง ๆ จะต้องกำหนดวัน เวลา ให้แน่นอนเพื่อจะได้ไม่ซ้ำซ้อนกัน และควรจัดไว้ในเวลาเรียนถ้าสามารถทำได้ นอกจากนี้จะต้องมีการตระเตรียมอุปกรณ์ให้พร้อม และผู้เรียนควรรู้เรื่องเกี่ยวกับกิจกรรมนั้น ๆ เป็นอย่างดี ในกิจกรรมแต่ละอย่างควรมีระเบียบการทำงานที่แน่นอน คณะอาจารย์และอาจารย์ที่ปรึกษาควรตระหนักถึงความสำคัญของกิจกรรมเสมอ และจะต้องมีการ

^{๑๓}ระดับ นิลพงา, การศึกษา 332 กิจกรรมร่วมหลักสูตร, หน้า 75-76.

ประเมินผลกิจกรรมโดยทั่วถึงและสม่ำเสมอเพื่อนำผลที่ได้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไขในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป

ประเภทของกิจกรรม

ในการจัดกิจกรรมในโรงเรียนมีความแตกต่างกันในด้านวัตถุประสงค์ ขอบเขต โครงการกระบวนการจัดและการดำเนินงาน ตลอดจนผลที่จะเกิดขึ้น ซึ่งอาจจะจำแนกได้หลายประเภทตามหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้^{๕๔}

1. ประเภทของกิจกรรมที่แบ่งตามวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรม แบ่งออกได้เป็น 6 ประเภท คือ^{๕๕}

1.1 กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ในห้องเรียน ได้แก่ การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการสอนกลุ่มวิชาต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรให้ดียิ่งขึ้น ได้แก่ ชมรมหรือชุมนุมวิชาการต่าง ๆ เช่น ชมรมพุทธศาสตร์และประเพณี ชมรมศิลปศึกษา ชมรมภาษาไทย เป็นต้น

1.2 กิจกรรมที่ช่วยพัฒนาความสนใจเฉพาะและความสามารถพิเศษ ได้แก่ กิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนได้ค้นหาหรือพัฒนาความสนใจและความสามารถพิเศษของตนเอง เป็นกิจกรรมที่ทำให้นักเรียนได้รับการเสริมทักษะต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วให้พัฒนามากขึ้นไปอีกด้วย ได้แก่ การจัดทำหนังสือพิมพ์โรงเรียน ชมรมโต้วาที ชมรมละคร เป็นต้น

1.3 กิจกรรมการพัฒนาทางด้านจิตใจ น้ำใจ และศีลธรรม ได้แก่ กิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักการเสียสละ การทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี เป็นต้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๕๔} นันทนา เทพบวิวัณธ์, กิจกรรมนักเรียนในระดับประถมศึกษา : หลักการสู่การปฏิบัติ, หน้า 13.

^{๕๕} สมณ อมรวิวัฒน์ และ สมพงษ์ จิตระดับ, "หน่วยที่ 6 : การจัดกิจกรรมและการบริการในโรงเรียนประถมศึกษา," ใน สาระและกิจกรรมการสอนวิชา หลักสูตรและการสอนระดับประถมศึกษา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 292-293.

1.4 กิจกรรมที่เป็นการบริการภายในที่นักเรียนทำให้นักเรียน เป็นกิจกรรม เพื่อพัฒนาตนเอง การบริการส่วนรวม และเพื่อช่วยเหลืองานต่าง ๆ ได้แก่ สภานักเรียน คณะกรรมการนักเรียน กลุ่มพัฒนาบริเวณโรงเรียน กลุ่มรักษาโรงอาหาร กลุ่มผู้นำเพื่อ-ประโยชน์และการจราจร เป็นต้น

1.5 กิจกรรมทางสังคมและนันทนาการ เป็นกิจกรรมที่มุ่งการพัฒนาการใน การอยู่ร่วมกัน การเข้าสังคม การพักผ่อนหย่อนใจ ได้แก่ กิจกรรมประเภทการพบปะสังสรรค์ การไปศึกษาสถานนอกสถานที่ เป็นต้น

1.6 กิจกรรมทางด้านกีฬา เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีความสมบูรณ์ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีพลานามัยที่แข็งแรง อดทน มีวินัย และเป็นผู้นำใจเป็นนักกีฬา ได้แก่ การเล่นฟุตบอล กีฬาสี กีฬาโรงเรียน เป็นต้น

2. ประเภทของกิจกรรม ซึ่งแบ่งตามลักษณะของกิจกรรม มีทั้งหมด 9 ประเภท คือ^{๑๑}

2.1 กิจกรรมที่เกี่ยวกับการปกครอง หรือการบริหาร เช่น สภานักเรียน กรรมการนักเรียนของโรงเรียน กรรมการชั้น หัวหน้านักเรียน สรวัดรนักเรียน กิจกรรม สันทนาการเวลาเช้า

2.2 กิจกรรมเกี่ยวกับการบำเพ็ญประโยชน์ เช่น กลุ่มอาสาสมัคร เพื่อ รักษาความปลอดภัยของโรงเรียน กลุ่มแรงค์เพื่อรักษาความสะอาดภายในโรงเรียน กลุ่มอาสาสมัครทำงานในห้องสมุด ในร้านขายของโรงเรียน เพื่อช่วยตัดอาหารของโรงเรียนใน เวลากลางวัน การซ่อมแซมสิ่งของต่าง ๆ ในโรงเรียน

2.3 กิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนาและสังคมสงเคราะห์ เช่น ชุมนุมลูกเสือ เนตรนารี ชุมนุมศาสนศึกษา ชุมนุมยุวพุทธ หรือนุทธศาสน์ประเพณี ชุมนุมผู้นำเพื่อประโยชน์

2.4 กิจกรรมที่เกี่ยวกับการเข้าสังคม เป็นกิจกรรมที่นักเรียนส่วนใหญ่มี ส่วนร่วมมากที่สุด เช่น ชุมนุมวัฒนธรรมไทย ชุมนุมการละเล่นของไทย ชุมนุมปาฐกถา

^{๑๑}นันทนา เทพวิริรักษ์, กิจกรรมนักเรียนในระดับประถมศึกษา : หลักการสู่การ ปฏิบัติ, หน้า 14-15.

อภิปรายได้ว่าที่ หรือฝึกมารยาทในการเข้าสังคม การปณิเคราะห์หว่างห้องเรียนหรือระหว่างโรงเรียน การประกวดดนตรี การประกวดร้องเพลง

2.5 กิจกรรมที่เกี่ยวกับการกีฬา เป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้ใช้ทักษะทางพลศึกษา ตลอดจนมารยาทของผู้ชมกีฬาที่ดี เช่น การแข่งขันกีฬากายในระดับชั้นเดียวกันภายในโรงเรียน ระหว่างสี่ โรงเรียน หรือการจัดชุมนุมกีฬาประเภทต่าง ๆ

2.6 กิจกรรมที่เกี่ยวกับวิชาการ เพื่อให้มีความสนใจในวิชาการต่าง ๆ เช่น ชุมนุมภาษาไทย ชุมนุมภาษาอังกฤษ ชุมนุมคณิตศาสตร์ ชุมนุมสังคมศึกษา ชุมนุมวิทยาศาสตร์ และอื่น ๆ

2.7 กิจกรรมที่เกี่ยวกับการพิมพ์ เช่น ชุมนุมที่จัดทำหนังสือประจำปีของโรงเรียน ชุมนุมหนังสือพิมพ์ของโรงเรียน หรือการจัดกระดานนิเทศเพื่อการประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่าง ๆ

2.8 กิจกรรมที่เกี่ยวกับการประชุม เป็นกิจกรรมที่โรงเรียนควรจะส่งเสริมเป็นอย่างยิ่ง เพราะต้องใช้ทักษะเฉพาะตัว ได้แก่ การพูด การอธิบาย การใช้เหตุผล การแก้ปัญหา มาประสานความคิดกับสมาชิกคนอื่น ๆ ทั้งยังก่อให้เกิดทักษะการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอีกด้วย เช่น การประชุมนิเทศ การปัจฉิมนิเทศ การเชิญวิทยากรมาบรรยาย ปาฐกถา การสัมมนา การประชุมกลุ่มย่อย เป็นต้น

2.9 กิจกรรมเบ็ดเตล็ดที่อาจจัดขึ้นตามความสนใจของนักเรียน กิจกรรมประเภทนี้ส่วนใหญ่มาจากข้อเสนอแนะของนักเรียน ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการบริหารกิจกรรมร่วมกัน เช่น ชุมนุมสะสมแมลง ใบไม้ รูปภาพ แสตมป์ ชุมนุมทัศนศึกษา ชุมนุมถ่ายรูป ชุมนุมแม่บ้านการเรือน เป็นต้น

3. ประเภทของกิจกรรมที่แบ่งตามระยะเวลาที่ใช้จัดกิจกรรม การแบ่งประเภทนี้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างในเรื่องของระยะเวลาเป็นสำคัญ ซึ่งมีดังนี้^{๑๗}

3.1 กิจกรรมประจำวัน ได้แก่ กิจกรรมช่วงเช้า เช่น การเคารพธงชาติ การอบรมหน้าเสาธง การตรวจเครื่องแต่งกาย การสวดมนต์ เป็นต้น กิจกรรมระหว่าง

^{๑๗} นันทนา เทพบริรักษ์, กิจกรรมนักเรียนในระดับประถมศึกษา : หลักการสู่การปฏิบัติ, หน้า 16-17.

เวลาเรียน เช่น การเก็บรักษาเครื่องใช้และอุปกรณ์การเรียน การตั้งมุม การรับประทานอาหาร อาหารและการดื่มน้ำ การใช้และการดูแลรักษาความสะอาด อาคาร สถานที่ และแหล่งบริการต่าง ๆ ของโรงเรียน การตรงต่อเวลา เป็นต้น และกิจกรรมช่วงหลังจากเลิกเรียน เช่น การดูแลความสะอาดในโรงเรียน การบำเพ็ญประโยชน์ประจำวัน เป็นต้น

3.2 กิจกรรมในรอบสัปดาห์ ได้แก่ การฝึกมารยาท การจัดป้ายนิเทศ การประชุมกับนักเรียนประจำสัปดาห์ การสวดมนต์ประจำสัปดาห์ เป็นต้น

3.3 กิจกรรมในรอบเดือน ได้แก่ การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ การเชิญเจ้าหน้าที่อนามัยมาตรวจสุขภาพของนักเรียน การบันทึกน้ำหนักและส่วนสูงของนักเรียน เป็นต้น

3.4 กิจกรรมประจำภาคเรียน ได้แก่ การคัดเลือกนักเรียนดีเด่นประจำภาคเรียน งานอาสาพัฒนาท้องถิ่น วันบำเพ็ญประโยชน์ในโรงเรียน การนั่งเทศน์ หรือจัดพิธีกรรมทางศาสนาอื่น ๆ การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ เป็นต้น

3.5 กิจกรรมในรอบปี ได้แก่ กิจกรรมวันไหว้ครู วันเด็ก วันสำคัญทางชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ การศึกษาออกสถานที่ การจัดนิทรรศการ การจัดงานประจำปีของโรงเรียน การแข่งขันกีฬาภายในโรงเรียน และระหว่างโรงเรียน เป็นต้น

4. ประเภทของกิจกรรมที่แบ่งตามสถานที่จัด มีเป้าหมายเพื่อการสะดวกต่อการเตรียมการ และการประสานงานที่แตกต่างกัน ซึ่งถ้าผู้จัดตระหนักถึงขั้นเตรียมการ โดยคำนึงถึงสถานที่จัดเป็นสำคัญก็จะช่วยทำให้การดำเนินการเป็นไปตามวัตถุประสงค์มากยิ่งขึ้น ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ^{๑๑}

4.1 กิจกรรมภายในโรงเรียน สถานที่จัดคือ บริเวณโรงเรียนในส่วนต่าง ๆ หรือทั้งหมด อุปกรณ์และเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่ใช้ภายในโรงเรียน ซึ่งฝ่ายอาคารสถานที่อาจจะได้รับมอบหมายจากผู้บริหารให้ดูแลเรื่องการจัดการสถานที่ เพียงแต่เจ้าของโครงการประสานงานเท่านั้น การดำเนินงานก็จะ เป็นไปตามวัตถุประสงค์

^{๑๑} นันทนา เทพบริรักษ์, กิจกรรมนักเรียนในระดับประถมศึกษา : หลักการสู่การปฏิบัติ, หน้า 18-19.

4.2 กิจกรรมภายนอกโรงเรียน ประเภทของกิจกรรมต่อไปนี้เป็นส่วนหนึ่งที่
จะจัดในสถานศึกษา ทั้งนี้เพราะจำเป็นต้องใช้สถานที่ดำเนินการทางศาสนา หรือสถานที่
ดำเนินกิจกรรมที่ต้องศึกษาสภาพเป็นจริง และที่สำคัญไม่สามารถจะจำลองมาจัดในโรงเรียน
ได้ การดำเนินกิจกรรมภายนอกโรงเรียนนี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องดำเนินการอย่าง
ระมัดระวังและรอบคอบเป็นพิเศษ การเลือกผู้ประสานงานหรือผู้รับผิดชอบ โครงการควรจะ
เป็นบุคคลที่เป็นที่ยอมรับและมีประสิทธิภาพในการทำงานอยู่ในระดับดี เพราะเท่ากับว่าเป็น
การประชาสัมพันธ์ผลงานของ โรงเรียนต่อชุมชน ตลอดจนสามารถใช้ทรัพยากรในชุมชนให้
เป็นประโยชน์ อีกทั้งยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนด้วย ได้แก่
กิจกรรมเกี่ยวกับศาสนา เช่น การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การถวายเทียนพรรษา การ
เวียนเทียนในวันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น กิจกรรมด้านวิชาการ เช่น การทัศนศึกษาออก-
สถานที่ การประกวดมารยาท การโต้วาที การประกวดวาดภาพ การแข่งขันกีฬา เป็นต้น
และกิจกรรมทั่วไป เช่น การอยู่ค่ายพักแรม การแสดงหน้าพระที่นั่ง การบำเพ็ญประโยชน์
 เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่ากิจกรรมในโรงเรียนไม่ว่าจะแบ่ง เป็นกี่ประเภท และ
แบ่ง โดยใช้เกณฑ์อะไรก็ตาม ล้วนแต่มุ่งส่งเสริมด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม และ
ประสบการณ์ต่าง ๆ พร้อมกันไป ทั้งนี้ก็เพื่อให้เด็กเรียน ได้รับประโยชน์จากกิจกรรมมากที่สุด
นั่นเอง

รูปแบบของการจัดกิจกรรม

พัฒนา จันทนา ได้เสนอรูปแบบการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการ
เรียนรู้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งทั้งนี้อาจทำได้ทั้งภายในห้องเรียนและภายนอกห้องเรียน โดย
แบ่งรูปแบบกิจกรรมไว้ 5 รูปแบบใหญ่ ๆ ดังนี้คือ^{๑๑}

^{๑๑}พัฒนา จันทนา, "คู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน," คุรุปริทัศน์ 8
(ธันวาคม 2526): 36-40.

1. กิจกรรมเกี่ยวกับการพูดและการเขียน เป็นกิจกรรมที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ และพัฒนาความคิด ซึ่งครูสามารถจัดกิจกรรมย่อย คือ การให้รายงานอภิปราย แสดงความคิดเห็น เปรียบเทียบ บอกเหตุผล อธิบายหรือขยายความ สรุปใจความสำคัญ ยกตัวอย่าง บอกถึงความสัมพันธ์ จำแนกหรือจัดประเภท วิเคราะห์หรือตีความ แต่งเรื่องตั้งปัญหา เสนอวิธีอื่น ๆ นอกเหนือจากที่ครูบอก และการให้ทำโครงการหรือวางแผน เพื่อฝึกให้นักเรียนใช้ความรู้ ความคิด และฝึกให้รู้จักทำงานอย่างมีหลักการ มีระเบียบ และมีแผน ตลอดจนการให้ประเมินค่า โดยลงความเห็นหรือตัดสินว่าสิ่งที่ให้พิจารณานั้นมีคุณค่าในด้านใด เรื่องใด มากน้อยเพียงใด

2. กิจกรรมเกี่ยวกับการค้นหาความรู้ ความเข้าใจ ครูสามารถจัดกิจกรรมย่อย คือ การให้อ่าน การให้สอบถามหรือสัมภาษณ์ สังเกต ฟัง ทดลองทำหรือปฏิบัติ และการให้รวบรวมหรือสะสม เช่น สะสมรูปภาพเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม โดยงานแต่ละชิ้นอาจให้เขียนคำอธิบาย ประวัติ และความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกำกับไว้ด้วย

3. กิจกรรมเกี่ยวกับการฝึกหัดให้เกิดทักษะหรือความชำนาญ ครูสามารถจัดกิจกรรมย่อย คือ การให้อ่านเพื่อฝึกทักษะในการอ่านและการจับใจความสำคัญของเรื่อง การให้หัดคิด และการให้ลงมือทำหรือปฏิบัติ

4. กิจกรรมที่เกี่ยวกับการสร้างหรือประดิษฐ์ กิจกรรมนี้จะส่งเสริมความรู้ ความจำ ความเข้าใจ ความชำนาญทางฝีมือ ความคิดริเริ่ม และความซาบซึ้งในสุนทรียภาพ เช่น ให้ทำป้ายนิเทศ จัดนิทรรศการ ทำหุ่นจำลอง วาดภาพ การประพันธ์เพลง แต่งบทร้อยแก้วร้อยกรอง เป็นต้น

5. กิจกรรมการแสดงละคร ช่วยทบทวนความรู้ ความจำ ความเข้าใจ และความคิดในเรื่องที่เรียนจะทำให้เกิดความแม่นยำยิ่งขึ้น กิจกรรมนี้ผู้แสดงจะต้องรู้ล่วงหน้าว่าตนจะแสดงบทอะไร เป็นใคร เพื่อเตรียมตัวให้พร้อมก่อนแสดง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขั้นตอนในการจัดกิจกรรม

การจัดกิจกรรมจะต้องเกิดจากการร่วมมือของบุคคลหลายระดับ หลายฝ่าย มีการประสานงานกัน เพื่อให้กิจกรรมที่จัดขึ้นเกิดความก้าวหน้าตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ การจัดกิจกรรมจะบรรลุผลสำเร็จได้จะต้องประกอบด้วยสิ่งสำคัญ คือ

1. การวางแผนการจัดกิจกรรม⁷⁰ ต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ ขนาดของ โรงเรียน ขอบข่ายของกิจกรรม ลักษณะตามธรรมชาติของนักเรียน จัดให้สอดคล้องกับ ความต้องการของชุมชน แผนงานจะต้องเป็นกิจกรรมที่ให้ความร่วมมือ และต้องวางแผนให้ มีวิธีทำงานที่ดีเพื่อให้ความร่วมมือกันทำงานเกิดมีประสิทธิภาพ สามารถสนองความต้องการ ของนักเรียน หรือความต้องการของส่วนรวมให้ได้ผลดีที่สุด ผู้ที่มีความรับผิดชอบมากที่สุดต่อ กิจกรรมในโรงเรียน จะต้องเป็นผู้ที่มีบทบาทอันสำคัญที่สุดในการวางแผนงาน ก็คือ ผู้บริหาร ได้แก่ ครูใหญ่ หรือผู้อำนวยการหรือผู้ช่วยครูใหญ่ ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายกิจกรรม ซึ่งได้รับ มอบหมายอำนาจจากครูใหญ่หรือผู้อำนวยการ นอกจากนี้ควรตั้งคณะกรรมการกลางขึ้นคณะ หนึ่ง เพื่อวางแผนและจัดทำแผนงานกิจกรรม ช่วยกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของ หน่วยกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในแผนงาน จัดงานให้กลมกลืนกันเป็นอันดี และดำเนินงาน โดยทั่วไปให้ดี

1.1 ขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการวางแผน มีดังนี้

1.1.1 ชั้นแรกเป็นชั้นรับรู้ปัญหาหรือสภาพการณ์ที่ยังแก้ไขไม่ได้

1.1.2 ชั้นที่สองเป็นชั้นที่ต้องศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น

โดยการรวบรวมข้อมูลหลักฐานต่าง ๆ เพื่อทำให้เข้าใจธรรมชาติของปัญหาได้อย่างชัดเจน

1.1.3 ชั้นที่สามเป็นชั้นที่จะจัดทำแผนงานให้สอดคล้องกับข้อมูล

และเรื่องราวต่าง ๆ ว่าควรทำอย่างไร

1.1.4 ชั้นที่สี่เป็นขั้นสุดท้ายของกระบวนการ เมื่อเห็นว่าทุกสิ่ง

ทุกอย่างเรียบร้อยแล้วก็เขียนโครงการออกมา สิ่งสำคัญในการเขียนโครงการที่จะต้องกระทำ

คือ การกำหนดจุดประสงค์หรือความมุ่งหมายในการจัดกิจกรรม ซึ่งจะต้องศึกษาตั้งแต่

จุดมุ่งหมายส่วนรวมในระดับชาติ คือ แผนการศึกษาชาติ และจุดมุ่งหมายรวมจากระเบียบ

เจ้าสังกัดที่ทางสถาบันการศึกษาสังกัดอยู่ การกำหนดจุดมุ่งหมายในการจัดกิจกรรมมี 2 ชนิด

คือ จะต้องกำหนดจุดมุ่งหมายทั่วไป หรือจุดมุ่งหมายของสถานศึกษา ซึ่งเป็นนโยบายที่มุ่งพัฒนา

ผู้เรียนให้สมบูรณ์ในทุก ๆ ด้าน เป็นจุดมุ่งหมายทั่วไปที่กำหนดขอบเขต การจัดกิจกรรม

ประเภทต่าง ๆ ในสถานศึกษานั้น ๆ และเป็นแนวทางให้ชุมนุมหรือโครงการต่าง ๆ ยึดถือ

⁷⁰ ประดับ นิลพงา, การศึกษา 332 กิจกรรมร่วมหลักสูตร, หน้า 128-134.

เป็นหลักปฏิบัติงานต่อไป ส่วนอีกชนิดหนึ่งเป็นจุดมุ่งหมายเฉพาะของแต่ละชุมชนหรือโครงการต่าง ๆ แต่ละกิจกรรมซึ่งจะช่วยให้คณะกรรมการดำเนินงานมีความเข้าใจ และตระหนักถึงผลงานที่จะต้องดำเนินการต่อไปว่ามีประโยชน์และควรแก่การปฏิบัติอย่างไรในกิจกรรมนั้น ๆ

1.2 ความสำเร็จของการจัดกิจกรรมย่อมต้องอาศัยองค์ประกอบหลายอย่างด้วยกัน อย่างไรก็ตามสิ่งที่ผู้บริหาร และคณะกรรมการจะต้องคำนึงในการวางแผน คือ

1.2.1 สถานที่ที่จะใช้เป็นที่ปฏิบัติกิจกรรม

1.2.2 วางตัวบุคลากรให้เหมาะสมเพื่อดำเนินงานต่อไป

1.2.3 ศึกษาหลักสูตรคู่มือการจัดกิจกรรมฉบับปัจจุบันที่สุด ตามระดับการศึกษาแล้วกำหนดระเบียบข้อบังคับ และ โครงการของแต่ละกิจกรรมให้สอดคล้องกัน

1.2.4 วางแผนการจัดทางด้านการเงิน งบประมาณ รายได้ที่จะจกนึ่งได้รับตลอดจนค่าใช้จ่ายที่จัดขึ้น ซึ่งทั้งนี้จะต้องวางแผนการควบคุมรายรับ รายจ่ายในการจัดกิจกรรมอย่างรอบคอบ

1.2.5 การจัดการเวลากิจกรรมเป็นองค์ประกอบอันหนึ่งและที่นิยมจัดกัน คือ จัดให้มีกิจกรรมขึ้นเมื่องานอื่น ๆ มิได้จัดทำขึ้นในเวลานั้น เพื่อป้องกันไม่ให้งานซ้อนกัน และควรจัดให้มีขึ้นตามเวลาปกติในเวลาเรียน ระยะเวลาที่นั้นย่อมแล้วแต่ความต้องการของแต่ละโรงเรียน และต้องให้เหมาะสมกับสภาพของโรงเรียนด้วย

1.2.6 จัดทำปฏิทินกิจกรรมขึ้นเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมรู้ตัวล่วงหน้า จะจัดทำเฉพาะภาคหรือตลอดปีก็ได้ ซึ่งแล้วแต่ความเหมาะสม และควรร่วมมือกันจัดทำให้เป็นที่ยอมรับ

1.2.7 อุปกรณ์ และเครื่องอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรม เป็นสิ่งที่ควรได้รับการพิจารณาว่ามีพร้อมหรือยัง ถ้าไม่มีพร้อมจะมีวิธืหาความช่วยเหลือจากวิธีใดบ้าง เป็นต้น

1.2.8 การเข้าใจให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม เช่น พยายามให้นักเรียนได้จัดกิจกรรมของตนเอง นิเทศกันเอง และประเมินผลงานของตนเองและเพื่อน เป็นต้น

1.2.9 ควรมีการจัดกิจกรรมที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

1.2.10 ควรมีเกณฑ์ในการพิจารณาเพื่อเป็นการประเมินผลอย่างคร่าว ๆ ว่า กิจกรรมที่จะจัดขึ้นนั้นจะได้รับความสนใจ และสร้างคุณประโยชน์อย่างไร

2. การดำเนินการจัดกิจกรรม วัตถุประสงค์อันสำคัญในการดำเนินการจัดกิจกรรมก็คือ ความต้องการที่จะให้ได้รับความสำเร็จตามความมุ่งหมายที่วางไว้ และสิ่งที่ต้องพิจารณาเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินงาน ได้แก่⁷¹

2.1 การจัดทำด้านบุคคล บุคคลที่มีหน้าที่โดยตรง ได้แก่ ผู้บริหาร คณะกรรมการบริหารสถานศึกษา คณะกรรมการบริหารส่วนกิจกรรม อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ปกครอง คณะครูอาจารย์ และตัวผู้เรียน งานสำคัญอันดับแรกก็คือ การเตรียมบุคลากร ซึ่งผู้บริหารควรศึกษาหาความรู้ให้ตนเอง และถ่ายทอดให้บุคลากรในหน่วยงาน เชิญวิทยากรมาบรรยาย ส่งไปอบรม ส่งไปเยี่ยมเยียนสถานศึกษาอื่น เชิญอาจารย์จากสถาบันอื่นมาร่วมสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน คือ จะต้องมีการพัฒนาบุคลากรอยู่ตลอดเวลา และจะต้องส่งเสริมให้นักเรียนสนใจเข้าร่วมกิจกรรม และในขณะเดียวกันก็มีการจำกัดการมีส่วนร่วมในกิจกรรม เพราะการที่นักเรียนคนหนึ่งเข้าร่วมกิจกรรมมากเกินไปก็ไม่ใช่ของดี

2.2 การจัดทำด้านการเงิน เมื่อมีการจัดกิจกรรมขึ้นในโรงเรียน ก็มีความจำเป็นจะต้องใช้เงินเพื่อให้กิจกรรมได้ดำเนินไปด้วยดี ฉะนั้นควรมีคณะกรรมการเงินการจัดกิจกรรมซึ่งประกอบด้วย ครูใหญ่ หรือผู้อำนวยการ ผู้ช่วยฝ่ายกิจกรรม เจ้าหน้าที่การเงิน และผู้แทนกิจกรรมต่าง ๆ การเงินจะต้องดำเนินตามหลักประชาธิปไตย คือ ให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมเข้ามามีส่วนรู้เห็นในการใช้จ่าย และการเก็บรักษาเงินด้วย และควรจัดกิจกรรมให้อยู่ในขอบเขตของจำนวนเงินที่มีอยู่ มีการทำบัญชีให้ถูกต้องและมีการใช้เงินในทางที่ถูกต้องดี มีการควบคุมที่ดี มีการรายงานการเงินให้ทราบทุกระยะ เรื่องการเงินเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องพิจารณาดำเนินการให้รอบคอบรัดกุม ควรมีหลักฐานการรับเงินและการจ่ายให้พร้อมที่จะให้ตรวจได้เสมอ

ศูนย์วิจัยทรัพยากรฯ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁷¹ ประดับ นิลนังงา, การศึกษา 332 กิจกรรมร่วมหลักสูตร, หน้า 134-151.

3. การประเมินผลการจัดกิจกรรม วัตถุประสงค์ของการประเมินผลก็คือ เพื่อจะรู้ว่ากิจกรรมที่ทำไปนั้น ได้รับความสำเร็จเพียงใด พบข้อดีและข้อเสียมากน้อยอย่างไร ซึ่งทั้งนี้เพื่อปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องให้ดียิ่งขึ้น ดังหลักการต่อไปนี้⁷²

3.1 การประเมินผลต้องประเมินตามเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม

3.2 การประเมินผลต้องใช้วิธีการหลาย ๆ อย่าง ทั้งที่เป็นทางการ เช่น การใช้แบบสอบถาม และไม่เป็นทางการ เช่น การไต่ถาม การสังเกต การอภิปราย เป็นต้น

3.3 ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และนักเรียน ควรมีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมทุกขั้นตอน

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินควรเป็นแบบง่าย ๆ ทันสมัย และเหมาะสมกับความสนใจของผู้ประเมิน

3.5 ผลที่ได้จากการประเมิน จะต้องนำมาวิเคราะห์และใช้ปรับปรุงการจัดกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ

3.6 การประเมินผลเป็นกระบวนการ ที่ต้องทำสม่ำเสมอต่อเนื่องกันไปโดยไม่หยุดยั้ง ทั้งนี้เพื่อให้การจัดกิจกรรมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

จากขั้นตอนต่าง ๆ ของการจัดกิจกรรม ตลอดจนรวมทั้งหลักการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรม ทำให้สามารถสรุปประมวลหลักการจัดกิจกรรมในโรงเรียน เพื่อให้เป็นไปตามทิศทางที่โรงเรียนได้กำหนดไว้ ดังต่อไปนี้⁷³

1. หลักความสำคัญ (Importance Principle) หมายถึง การจัดกิจกรรมจะต้องได้รับการพิจารณาจากผู้บริหาร โรงเรียนว่า มีความสำคัญทัดเทียมกับการเรียนการสอนในห้องเรียนปกติ

⁷² ประดับ นิลพั่งงา, การศึกษา 332 กิจกรรมร่วมหลักสูตร, หน้า 187-189.

⁷³ ชีรวุฒิ ประทุมแพร์ตัน, การบริหารกิจการนักเรียน (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2534), หน้า 50-53.

2. หลักพัฒนาเด็ก (Student Development Principle) หมายถึง กิจกรรมที่จัดจะต้องมุ่งพัฒนานักเรียนด้านความสนใจ และความถนัดเป็นหลัก
3. หลักให้ความสำคัญกับเด็ก (Student-oriented Principle) หมายถึง ต้องจัดกิจกรรมให้เข้ากับนักเรียน มิใช่จัดนักเรียนให้เข้ากับกิจกรรม
4. หลักส่งเสริมหลักสูตร (Curriculum Promotion Principle) หมายถึง กิจกรรมที่จัดจะต้องส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาในหลักสูตร หรือส่งเสริมกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียนปกติ
5. หลักกระบวนการ (Process-oriented Principle) หมายถึง กิจกรรมจะต้องได้รับการพิจารณาคุณภาพของการทำกระบวนการ คือ การวางแผนการดำเนินการ ตามแผน และการประเมินผลว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ในแผนหรือไม่ อย่างไรก็ตามควรคำนึงถึงกระบวนการจัดมากกว่าผลการจัด
6. หลักการวางแผน (Planning Principle) หมายถึง การจัดกิจกรรมแต่ละอย่างต้องจัดทำอย่างมีแผน และเสนอแผนให้อนุมัติก่อนจัด วัตถุประสงค์ในแผนต้องเป็น วัตถุประสงค์ที่นักเรียนร่วมกันกำหนด
7. หลักสอดคล้อง (Agreement Principle) หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นต้องสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสภาพของสังคม
8. หลักผู้นำ (Leadership Principle) หมายถึง การจัดกิจกรรมในโรงเรียน ต้องอาศัยความเป็นผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนอย่างจริงจัง การจัดกิจกรรมจะล้มหรือลุกอยู่ภายใต้ภาวะผู้นำของผู้บริหารทั้งสิ้น
9. หลักสนับสนุน (Support Principle) หมายถึง กิจกรรมต้องได้รับการสนับสนุนจากครูอาจารย์ในโรงเรียนทุกคน ด้วยใจจริง
10. หลักร่วมมือ (Cooperation Principle) หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นต้องได้รับการร่วมมือจากครูอาจารย์ในโรงเรียน โดยร่วมกันจัดเป็นทีม
11. หลักความรับผิดชอบ (Responsibility Principle) หมายถึง กิจกรรมที่มอบหมายให้ครูอาจารย์ที่ปรึกษารับผิดชอบไปทำนั้น โรงเรียนต้องถือว่าเวลาที่รับผิดชอบกิจกรรมเป็นชั่วโมงสอน ซึ่งครูอาจารย์ต้องรับผิดชอบอย่างจริงจัง

12. หลักประชาธิปไตย (Democracy Principle) หมายถึง กิจกรรมต้องมีครูอาจารย์ที่ปรึกษาควบคุม ด้วยวิธีการที่เป็นประชาธิปไตย คือ ให้กิจกรรมเป็นของนักเรียน โดยนักเรียนและเพื่อนนักเรียนเท่านั้น

13. หลักความกว้างในประเภทกิจกรรม (Diversification Principle) หมายถึง ต้องมีหลาย ๆ กิจกรรมให้นักเรียนรายบุคคลมีโอกาสเลือกทำตามความชอบใจ

14. หลักการปฏิบัติงาน (Performance Principle) หมายถึง การจัดกิจกรรมต้องให้นักเรียนเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเอง ครูอาจารย์ที่ปรึกษาคอยให้คำปรึกษาเมื่อนักเรียนมีประเด็นขอปรึกษาเท่านั้น ครูอาจารย์จะทำกิจกรรมเสียเองมิได้

15. หลักอิสระ (Freedom Thinking Principle) หมายถึง การจัดกิจกรรมต้องให้นักเรียนร่วมมือกันจัดทำอย่างอิสระในความคิดเห็น ครูอาจารย์ที่ปรึกษาจะต้องไม่บังคับหรือวิดรอนการตัดสินใจของนักเรียน

16. หลักเพียงพอ (Adequacy Principle) หมายถึง การจัดกิจกรรมต้องได้รับงบประมาณ และวัสดุอุปกรณ์ประกอบการจัดอย่างเพียงพอ

17. หลักงบประมาณ (Funding Principle) หมายถึง ต้องได้รับงบประมาณในการจัด ตามลักษณะของกิจกรรมแต่ละอย่าง

18. หลักวัสดุอุปกรณ์ (Material Principle) หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นจะต้องได้รับวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับกิจกรรมแต่ละอย่าง

19. หลักการจัดตารางทำกิจกรรม (Scheduling Principle) หมายถึง กิจกรรมต้องได้รับการจัดตารางทำในเวลาทีนักเรียนรู้สึกสะดวก อิสระ และคล่องตัว

20. หลักปฏิทินโรงเรียน (School Calendar Principle) หมายถึง การจัดกิจกรรมต้องกำหนดเวลาการทำกิจกรรมและสถานที่ให้ชัดเจน และนำมาจัดทำเป็นปฏิทินกิจกรรมขึ้น ไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนกันในเวลาและสถานที่ของโรงเรียน เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง ในความต้องการการใช้สถานที่และวัสดุอุปกรณ์

21. หลักติดต่อกัน (Continuity Principle) หมายถึง ต้องคำนึงถึงการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องกัน มิใช่จัดเป็นส่วนหนึ่งแล้วหยุดจัด และไม่จัดอีกต่อไป

22. หลักประเมินผล (Evaluation Principle) หมายถึง กิจกรรมที่จัดจะต้องได้รับการประเมินผลเป็นระยะ ๆ โดยผู้เกี่ยวข้องกับการจัด เพื่อทราบจุดเด่นจุดด้อยในการจัดและเพื่อนำเข้าสู่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ให้คุณภาพการจัดดีขึ้นอยู่เสมอ

ประโยชน์ของการจัดกิจกรรม

วารีย์ ธีระจิตร ได้กล่าวว่า กิจกรรมแต่ละชนิดย่อมมีคุณค่าในตัวของมันเอง และมีความสำคัญต่อการเรียนรู้หลายประการ ดังต่อไปนี้⁷⁴

1. กิจกรรมช่วยเร้าความสนใจของนักเรียน
2. กิจกรรมเปิดโอกาสให้นักเรียนประสบความสำเร็จ
3. กิจกรรมช่วยปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย
4. กิจกรรมช่วยปลูกฝังความรับผิดชอบ
5. กิจกรรมช่วยปลูกฝังและส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
6. กิจกรรมช่วยให้นักเรียนได้มีการเคลื่อนไหว
7. กิจกรรมช่วยให้นักเรียนได้รู้จักสนุกสนาน
8. กิจกรรมช่วยให้เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล
9. กิจกรรมช่วยขยายความรู้และประสบการณ์ของนักเรียนให้กว้างขวาง
10. กิจกรรมช่วยส่งเสริมความงอกงามและพัฒนาการของนักเรียน
11. กิจกรรมช่วยส่งเสริมทักษะ
12. กิจกรรมช่วยปลูกฝังเจตคติที่ดี
13. กิจกรรมช่วยให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในบทเรียน
14. กิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนได้รู้จักทำงานเป็นหมู่คณะ เกิดความสามัคคี
15. กิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความซาบซึ้งต่อความงามในสิ่งต่าง ๆ

ภิญโญ สารธร ได้ให้ความเห็นว่า กิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นจะมีปริมาณและคุณภาพเพียงพอ ขึ้นอยู่กับโรงเรียนแต่ละแห่ง และความสามารถของนักเรียนแต่ละคน ทั้งนี้ต้องอาศัยความสามารถของผู้บริหาร และครู อย่างไรก็ตามกิจกรรมมีประโยชน์ที่สำคัญ คือ⁷⁵

⁷⁴วารีย์ ธีระจิตร, การพัฒนาการสอนสังคมศึกษาระดับประถมศึกษา, หน้า 176-177.

⁷⁵ภิญโญ สารธร, หลักการบริหารการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2526), หน้า 306.

1. ช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้และความเพลิดเพลิน
2. สนับสนุนการศึกษาที่นอกเหนือไปจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตร
3. ช่วยให้การบริหารโรงเรียนดำเนินไปด้วยความสะดวกและเรียบร้อย เพราะนักเรียนมีโอกาสปกครองตนเอง และมีหนทางระบายความคิดเห็นโดยผ่านกิจกรรมบางอย่างในโรงเรียน
4. ช่วยเหลือชุมชนให้มีโอกาสได้รับความรู้ และความสนุกสนานเพลิดเพลินกับกิจกรรมบางอย่างของนักเรียนไปด้วย เพราะนักเรียนจะเปิดโอกาสให้ประชาชนมาชมกิจกรรมของตนเสมอ
5. ช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้โดยการกระทำ (Learning by doing)
6. ช่วยให้นักเรียนมีความรู้สึกมั่นคงในทางใจ (Security) เพราะมีโอกาสทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ เกิดความสามัคคีกลมเกลียว และมีโอกาสแสดงความสามารถให้เป็นที่ยอมรับนับถือในสังคม โดยการร่วมมือกันจัดกิจกรรมให้เกิดขึ้นในโรงเรียน
7. ส่งเสริมค่านิยมทางสังคม (Social Values) โดยอาศัยกิจกรรมบางอย่าง ผิดจรรยา มารยาท และการวางตนในสังคม เป็นต้น
8. ช่วยสร้างบุคลิกภาพนักเรียนให้มีลักษณะของความเป็นผู้นำ (Leadership) เพราะมีโอกาสฝึกฝนการบริหารงานเกี่ยวกับการจัดกิจกรรม
9. ช่วยฝึกความเป็นพลเมืองดี รู้จักรับผิดชอบ รู้แพ้รู้ชนะ โดยการแข่งขันและเชียร์กีฬาที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม และมีจรรยา มารยาทที่ดี
10. เพิ่มเติมความรู้สาขาวิชาต่าง ๆ โดยอาศัยชุมนุมหรือชมรมต่าง ๆ เช่น ชุมนุมภาษาไทย ชุมนุมสังคมศึกษา ชุมนุมวิทยาศาสตร์ และชุมนุมภาษาอังกฤษ เป็นต้น

จากความสำคัญและประโยชน์ของการจัดกิจกรรมดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าในการจัดกิจกรรมแต่ละอย่างนั้นมีผู้ที่เกี่ยวข้อง คือ นักเรียน ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง ชุมชน ตลอดจนหลักสูตร เพราะฉะนั้นถ้าจะกล่าวถึงประโยชน์ของการจัดกิจกรรม สามารถที่จะแยกแยะรายละเอียดถึงประโยชน์ต่อสิ่งที่เกี่ยวข้องได้ดังต่อไปนี้

1. หลักสูตร กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนตามหลักสูตรให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น เพราะนักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง

ทำให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง⁷⁶

2. นักเรียน จะได้รับประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ดังนี้⁷⁷

2.1 ส่งเสริมความต้องการทางจิตวิทยาของนักเรียน ซึ่งต้องการเป็นที่ยอมรับของบุคคลในวัยเดียวกัน

2.2 พัฒนาบุคลิกภาพด้านสังคมได้เหมาะสมยิ่งขึ้น

2.3 มีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น

2.4 ส่งเสริมความสามารถเฉพาะตน

2.5 รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม

2.6 เกิดสัมพันธภาพอันดีระหว่างนักเรียนกับนักเรียนด้วยกัน

2.7 ฝึกให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคต

3. ครูหรือผู้สอน ได้รับประโยชน์จากการจัดกิจกรรมหลายด้าน เช่น⁷⁸

3.1 ลดช่องว่างระหว่างครูกับลูกศิษย์

3.2 สร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

3.3 เกิดความสนุกสนานในการเรียนการสอน

3.4 ได้รับความร่วมมือจากนักเรียนมากขึ้น

3.5 รู้จักและเข้าใจสภาวะของนักเรียน ได้ดียิ่งขึ้น

3.6 สามารถแนะแนวและให้คำปรึกษาหรือการแก้ปัญหาของนักเรียน

4. ผู้บริหาร คือ ผู้รับผิดชอบงานต่าง ๆ ในสถานศึกษา ดังนั้นผู้บริหารก็เป็นผู้ที่

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁷⁶ ภาณุจนา คุณารักษ์, หลักสูตรและการพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ 2 (นครปฐม: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2529), หน้า 345.

⁷⁷ นันทนา เทพวิริรักษ์, กิจกรรมนักเรียนในระดับประถมศึกษา : หลักการสู่การปฏิบัติ, หน้า 8.

⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

ได้รับประโยชน์จากการจัดกิจกรรมให้แก่ักเรียนมากที่สุดในด้านต่าง ๆ ดังนี้⁷⁹

- 4.1 บุคลากรในโรงเรียนมีกิจกรรมร่วมกันมากขึ้น
- 4.2 การดำเนินแผนงานในรอบปีชัดเจนยิ่งขึ้น
- 4.3 สามารถประเมินผลงานของบุคลากรได้ชัดเจน
- 4.4 เป็นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์กับหน่วยงานที่รับผิดชอบอยู่

แก่ชุมชน

- 4.5 ส่งเสริมการประสานงานและความร่วมมือที่ดีแก่กัน

5. ผู้ปกครอง มีส่วนสำคัญมากต่อการวางแผนทางชีวิต ดังนั้นผู้ปกครองจึงเป็นตัวแปรสำคัญมากที่จะทำให้การจัดกิจกรรมสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี แต่ถึงอย่างไรผู้ปกครองก็ได้รับประโยชน์จากการจัดกิจกรรมเช่นเดียวกันคือ⁸⁰

- 5.1 บุตรธิดาใช้เวลาอย่างคุ้มค่า
- 5.2 บุตรธิดามีความขยันมากกว่าเดิม
- 5.3 ถ้าผู้ปกครองส่งเสริม ยิงจะทำให้เด็ก ๆ มองโลกว่าทุกคนควรจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

- 5.4 มีโอกาสใกล้ชิดกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับบุตรธิดาโดยตรง

6. ชุมชน จะได้รับประโยชน์ของการจัดกิจกรรม⁸¹ เช่น

- 6.1 ชุมชนจะเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป เนื่องจากกิจกรรมมีส่วนช่วยในการประชาสัมพันธ์โรงเรียน เผยแพร่ชื่อเสียงของโรงเรียนให้เป็นที่รู้จักได้เป็นอย่างดี
- 6.2 บุคคลในชุมชนจะได้รับความรู้ด้านต่าง ๆ มากยิ่งขึ้น
- 6.3 สร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีต่อกันระหว่างโรงเรียนกับ

ชุมชน

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁷⁹ นันทนา เทพวิริภักษ์, กิจกรรมนักเรียนในระดับประถมศึกษา : หลักการสู่การปฏิบัติ, หน้า 9.

⁸⁰ เรื่องเดียวกัน.

⁸¹ ประดับ นิลพังกา, การศึกษา 332 กิจกรรมร่วมหลักสูตร, หน้า 179.

ผลเสียของการจัดกิจกรรม

การจัดกิจกรรมนอกจากจะมีประโยชน์ดังกล่าวข้างต้นแล้ว บางครั้งการจัดกิจกรรมก็อาจเกิดผลเสียได้ เช่น^{๑๒}

1. การจัดกิจกรรม ถ้าขาดการวางแผนงานและขาดระบบการควบคุมที่ดี อาจทำให้เกิดผลเสียหลายได้ เช่น ทำให้เกิดการทุจริตเงินค่ากิจกรรม และเงินช่วยเหลืออื่นจากสถานศึกษาและบุคคลภายนอก ทำให้เกิดนิสัยที่ไม่ดีได้
2. การจัดกิจกรรม ถ้าไม่รู้จักการแบ่งเวลาให้เหมาะสมอาจทำให้เกิดผลเสียหลายต่อการเรียนการสอน เช่น นักเรียนอาจขออนุญาตหยุดการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมมากเกินไป หรือขอสิทธิพิเศษไม่เข้าเรียนตามปกติ ทำให้เวลาเรียนไม่พอหรือเรียนไม่ครบตามหลักสูตร ทำให้ผลการเรียนของนักเรียนตกต่ำไป
3. การจัดกิจกรรม ถ้าขาดการจัดการหรือการแนะนำที่ดี อาจทำให้เกิดการแบ่งแยก การทะเลาะวิวาท หรือแตกความสามัคคีระหว่างหมู่คณะได้ เช่น การแข่งขันกีฬาสี่หรือกีฬาระหว่างโรงเรียน เป็นต้น
4. การจัดกิจกรรมบางประเภท ถ้าไม่จัดให้เหมาะสมอาจทำให้เกิดความงุ่มง่ามเพื่อยเกินความจำเป็น หรือเสียค่าใช้จ่ายสูงทำให้เกิดภาระแก่ผู้ปกครองนักเรียน หรือแก่นักเรียนเองได้ เช่น กิจกรรมการแสดงละคร การกีฬา หรือการมอบสิ่งสรรค เป็นต้น
5. กิจกรรมประเภทที่จัดนอกสถานศึกษา เช่น การออกค่ายอาสาพัฒนา การทัศนศึกษา ถ้าขาดการปฐมนิเทศหรือการให้คำแนะนำ และขาดการควบคุมที่ดีจากอาจารย์ที่ปรึกษาอาจทำให้เกิดความเลื่อมเสียชื่อเสียงมาสู่สถาบันการศึกษาได้ เช่น นักเรียนที่ไม่ทำกิจกรรมอาจประพฤติปฏิบัติตนไม่เหมาะสมหรือมีเรื่องชู้สาว เป็นต้น ทำให้เกิดภาพพจน์เสียหายหรือนำความเลื่อมเสียชื่อเสียงมาสู่สถาบันการศึกษาได้

กล่าวโดยสรุป การจัดกิจกรรมในสถานศึกษาก็คือ ประสบการณ์ที่จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่ให้ความสนุกสนาน เป็นกิจกรรมเพื่อผู้เรียน และโดยผู้เรียน ซึ่งจะต้องเป็นไปตามความสนใจ ความต้องการ และความสามารถของผู้เรียน ต้องมีการกำหนด

^{๑๒}ไพโรจน์ นาคะสุวรรณ และ วันนอร์ มะทา, กิจกรรมเสริมหลักสูตร, หน้า 29.

วัตถุประสงค์ที่แน่นอนและชัดเจน และทั้งนี้บุคคลที่เกี่ยวข้องทางการศึกษาก็ต้อง เข้ามามีบทบาท และหน้าที่ในการจัดกิจกรรมอย่างจริงจัง และสิ่งที่สำคัญควรจะให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ การเรียนรู้อย่างกว้างขวาง มีการเตรียมวันเวลา สถานที่ อุปกรณ์ให้พร้อม มีระเบียบการทำงาน ในกิจกรรมอย่างชัดเจน ผู้บริหาร ครู และอาจารย์จะต้องตระหนักถึงความสำคัญของการจัดกิจกรรมและจะต้องมีการประเมินผลการจัดกิจกรรมโดยทั่วถึงและสม่ำเสมอด้วย

แนวทางการจัดกิจกรรมของสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร

ด้วยสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร มีนโยบายที่จะมุ่งส่งเสริมและปลูกฝังให้นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร มีความสะอาด ชยัน อดทน ประหยัด ซื่อสัตย์ เสียสละ กตัญญู รู้และปฏิบัติตามกติกา จึงได้กำหนดแนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนา ลักษณะนิสัยนักเรียน โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานครขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารโรงเรียน คณะกรรมการครูและนักเรียน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ในโรงเรียน ได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ อย่างไรก็ตามในการปลูกฝังและส่งเสริมสิ่งที่ตั้งใจให้นักเรียนจำเป็นต้องอาศัยกลวิธีต่าง ๆ และฝึกเป็นประจำ กระบวนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ใช้เวลาไม่มากนัก ครูอาจใช้เวลาตามตารางสอน หรือให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมในช่วงใดช่วงหนึ่งก็ได้ กิจกรรมบางอย่างจำเป็นต้องเน้น ให้ปฏิบัติ เป็นกรณีพิเศษ และกิจกรรมบางอย่างอาจเน้นอีกในกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายไม่ตรงกันก็ได้ ฉะนั้นการส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณลักษณะดังกล่าวข้างต้นจำเป็นต้องฝึกสม่ำเสมอและต่อเนื่อง^{๑๓}

ศูนย์วิทยทรัพยากร

หลักดำเนินการในการจัดกิจกรรม

1. กิจกรรมที่ได้ผลคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องวางแผนงานและโครงการในการดำเนินการล่วงหน้า พร้อมทั้งมีแผนงานในการปฏิบัติด้วย

^{๑๓} สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร, แนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาลักษณะนิสัยนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร (กรุงเทพมหานคร: งานผลิตสื่อการเรียนการสอน, 2533), ไม่ปรากฏเลขหน้า.

2. การจัดกิจกรรมไม่ควรมุ่งเฉพาะนักเรียนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่ควรจะต้องสร้างนิสัยที่ดีให้เกิดขึ้นแก่นักเรียนทุกคน
3. การจัดกิจกรรมควรจัดสม่ำเสมอและต่อเนื่อง โดยไม่หยุดยั้ง
4. ings ใช้หลักมนุษยสัมพันธ์ โดยพยายามจัดนักเรียนให้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในความคิดริเริ่มสร้างสรรค์การจัดกิจกรรมนั้น ๆ
5. ings จัดให้มีผู้รับผิดชอบและทำความเข้าใจกับนักเรียนทุกคนให้เห็นความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องจัดกิจกรรม

คุณลักษณะที่จะช่วยให้กิจกรรมบรรลุผล

1. พยายามให้นักเรียนได้ร่วมกิจกรรมตามความสมัครใจ มีเสรีภาพที่จะเลือกทำหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ตนชอบ
2. กิจกรรมที่จัดขึ้นควรได้รับความเห็นชอบจากทางโรงเรียน
3. กิจกรรมที่มีสมาชิกในหน่วยงานของโรงเรียนหรือองค์กรภายนอกเป็นผู้สนับสนุนย่อมช่วยให้กิจกรรมนั้นประสบผลสำเร็จและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
4. กิจกรรมที่จัดควรคำนึงถึงความสามารถ ความถนัด ความสนใจและฐานะของนักเรียน

ข้อควรคำนึงในการจัดกิจกรรม

1. ในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง จะต้องมีการจัดประสงค์แน่นอน และควรคำนึงถึงปริมาณงาน ระยะเวลา จำนวน และความสามารถของผู้ร่วมกิจกรรม
2. การจัดกิจกรรมควรเน้นการปฏิบัติให้มาก
3. ก่อนลงมือปฏิบัติงาน ควรชี้แจงให้ผู้ร่วมงานเข้าใจถึงวิธีปฏิบัติโดยไม่ควรใช้เวลาให้มากเกินไป
4. การปฏิบัติกิจกรรมควรส่งเสริมการทำงานเป็นหมู่คณะ
5. การจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง โรงเรียนต้องเตรียมอุปกรณ์ให้พร้อมเสมอ
6. การจัดกิจกรรมควรมีครูเป็นพี่เลี้ยงคอยควบคุมและดูแลการปฏิบัติงานอย่าง

ใกล้ชิด

อย่างไรก็ตาม การจัดกิจกรรมตามแนวทางดังกล่าวจะบรรลุเป้าหมายหรือไม่ขึ้นอยู่กับ การวางแผนที่ดี มีวัตถุประสงค์ที่แน่นอน มีการติดตามผลเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง ครู และนักเรียนมีความตั้งใจและเข้าใจตรงกันในการปฏิบัติงาน ตลอดจนได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหาร คณะกรรมการ และครูทุกคนในโรงเรียน หากทุกฝ่ายร่วมมือกันอย่างจริงจังแล้ว การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ก็ประสบความสำเร็จ และยังผลให้นักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา-ศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานครมีคุณลักษณะที่พึงปรารถนาของสังคม และเป็นพลเมืองดีของชาติสืบไป

การจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา

อย่างไรก็ตาม ในการจัดกิจกรรมในโรงเรียนดูจะเป็นเป้าหมายและวิถีชีวิตอีกแนวทางหนึ่ง ที่ควรจัดให้เกิดขึ้นในโรงเรียนเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการส่งเสริมจริยธรรมในแง่โรงเรียนศึกษากับวิถีชีวิตแบบจริยธรรม ซึ่งก่อนอื่นจะต้องมีการกำหนดเป้าหมายให้ชัดเจนจนเป็นที่ยอมรับของทุกคนในโรงเรียน ทั้งนี้จะทำให้การดำเนินการจัดกิจกรรมทุกอย่างได้รับความร่วมมือร่วมใจ และเกิดความรู้สึกร่วมกันในการดำเนินการ มีความเสียสละและมีจิตใจมุ่งมั่นในอันที่จะทำให้โรงเรียนมีความก้าวหน้าและประสบความสำเร็จในการดำเนิน การจัดกิจกรรมทางจริยธรรมทุกรูปแบบที่จัดขึ้นในโรงเรียน ในการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา จึงควรจัดให้มีกิจกรรมหลาย ๆ ประเภท และหลาย ๆ วิธีที่จะสนองตอบต่อวิถีชีวิตแบบจริยธรรมดังต่อไปนี้^{๑๔}

1. สร้างสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวนักเรียน โดยการดูแลบริเวณรอบ ๆ โรงเรียน ให้สะอาด มีความร่มรื่น และการจัดสวน ไม้ดอก ไม้ประดับ การแบ่งหน้าที่ให้นักเรียนแต่ละกลุ่ม แต่ละระดับรับผิดชอบดูแลความสะอาด ระเบียบร้อย และความสวยงามของโรงเรียน

^{๑๔} สมพงษ์ จิตระดับ, การสอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พวันตั้ง เข้าส์, 2530), หน้า 163-165 และหน้า 177-178.

2. ให้นักเรียนได้อยู่ใกล้ชิดตัวอย่างที่ดี เช่น ถ้าต้องการให้นักเรียนมีความสัตย์ครูก็ต้องมีความสัตย์ คิดอย่างไร สอนอย่างไร ก็ประพฤติปฏิบัติอย่างนั้น เมื่อนักเรียนได้เห็นตัวอย่างเช่นนั้นนาน ๆ ก็จะยอมรับ และดูดซึมจริยธรรม ด้านความสัตย์โดยไม่สับสน หรือขัดแย้ง

3. เสนอปัญหาให้นักเรียนคิด เมื่อนักเรียนเห็นปัญหาของคนอื่น หรือของสิ่งของที่ตนเป็นส่วนหนึ่งมา ๆ ก็จะนำไปเปรียบเทียบกับประสบการณ์ของตัวเอง และเกิดการเปลี่ยนแปลงแบบกายบางอย่างขึ้นในตัว คือ ได้ศึกษาวิเคราะห์จนเกิดความสำนึก (Self Realization) มากขึ้น และเปลี่ยนแปลงค่านิยมและพฤติกรรมของตัวเอง โดยไม่รู้ตัว

4. แสวงหาแบบอย่างวัฒนธรรมที่ดีงาม และชี้ให้นักเรียนเข้าใจ อาจเกี่ยวกับศิลปะหรือธรรมชาติก็ได้ การชักนำให้นักเรียนศึกษาและเข้าใจวัฒนธรรมหรือธรรมชาติความเป็นจริงของสรรพสิ่งก็เป็นทางหนึ่งที่จะขัดเกลาความคิดของนักเรียนให้ประณีตได้

5. จัดโอกาสให้นักเรียนได้ศึกษาหาประสบการณ์จากวิชาการบางอย่าง เช่น วิทยาศาสตร์ช่วยให้นักเรียนรักความจริงมีเหตุผล ศิลปะช่วยขัดเกลาให้จิตใจละเอียดอ่อน เป็นต้น

6. สร้างและปฏิบัติตามระเบียบวินัย ระเบียบวินัยในที่นี้ไม่ได้หมายถึงวินัยที่ครูคิดเอาเองตามลำพังและเผด็จการครอบให้นักเรียน แต่หมายถึงจริยธรรมที่ครูและนักเรียนยอมรับนับถือร่วมกัน ตรงกันเป็นวินัยที่มุ่งสร้างความมีวินัยให้แก่ตนเอง

7. สนทนาวิสาสะในชีวิตประจำวัน เมื่อได้พบเห็นหรือสัมผัสสิ่งต่าง ๆ ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน ในบ้านและนอกบ้าน ก็นำมาย่อยให้นักเรียนเห็นคุณค่า เห็นความหมายของสิ่งนั้น ๆ

8. ให้โอกาสแก่นักเรียนในการจัดตั้งเป็นกลุ่มก้อนเพื่อศึกษาหาความรู้ในรูปของสโมสรหรือชมรม เช่น ชมรมธรรมชาติศึกษา ชมรมศิลปะ ชมรมได้วาทิ เป็นต้น การให้อิสระภาพแก่นักเรียนตามรสนิยมและความปรารถนาของตน ในทางที่ไม่เป็นพิษ ไม่เป็นภัย ช่นนี้เป็นการสร้างบรรยากาศ และให้โอกาสนักเรียนได้พัฒนาตนเองตามพื้นฐานความถนัด ความสนใจ

9. สร้างคำขวัญหรือภาชิตที่คนส่วนใหญ่จะยอมรับนับถือร่วมกันได้ เพื่อเป็นการเตือนและเป็นข้อพึงระลึกให้นักเรียนระมัดระวังและหมั่นปฏิบัติตนในทางที่ดีอยู่เสมอ

10. แนะนำหรือให้คำแนะนำปรึกษาเฉพาะตัวเป็นรายบุคคล เพราะนักเรียนต้องการความใกล้ชิด ต้องการคำแนะนำ และต้องการการแนะนำเป็นครั้งคราว โดยเฉพาะเมื่อนักเรียนมีปัญหา ถ้ามีผู้ที่เห็นใจและเข้าใจปัญหาและสอดคล้องดูแลทุกข์สุข ก็ย่อมจะเป็นความอุ่นใจแก่นักเรียน

11. การจัดปายนิเทศเพื่อสนับสนุนผู้กระทำความดีของโรงเรียน การประกาศเกียรติคุณ การส่งเสริมผู้มีคุณธรรม การแต่งกาย การช่วยเหลือผู้อื่น การเสนอประวัติบุคคลที่น่าสนใจและควรได้รับการยกย่อง เป็นต้น

12. การนำสวดมนต์ไหว้พระประจำวัน ประจำสัปดาห์

13. การสร้างห้องจริยธรรม ที่ประกอบด้วยพระพุทธรูป ภาพเกี่ยวกับการสอนคุณธรรม คติสอนใจ หนังสือที่น่าอ่าน มุมสงบที่นักเรียนนั่ง ใช้สมาธิในการศึกษาจริยธรรมต่าง ๆ

14. การจัดทำประวัตินักเรียนที่เคยได้รับการยกย่องในเรื่องการกระทำความดีให้เป็นที่เปิดเผย ยอมรับ และสามารถรับรู้ได้โดยตัวหน้ากัน

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมต่าง ๆ อีกมากที่โรงเรียนประถมศึกษาจำเป็นต้องจัดและพยายามกระตุ้น สนับสนุนให้นักเรียนได้เข้าไปมีส่วนร่วมมากที่สุดตามความสามารถและความสนใจ ทั้งนี้ก็เพื่อให้นักเรียนได้รับสาระประโยชน์ ข้อคิด มโนคติ และเนื้อหาที่ได้จากการเรียนรู้ นำไปสู่การปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน เช่น

1. การปฐมนิเทศ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเมื่อเปิดภาคการศึกษาใหม่ เพื่อสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและผู้ปกครองของนักเรียนทุกคน และเป็นการเปิดโอกาสให้ทางโรงเรียน โดยเฉพาะผู้บริหาร และคณะครูในโรงเรียน ได้มีโอกาสประชุมชี้แจงถึงเป้าหมาย หลักการ แนวนโยบายที่โรงเรียนประถมศึกษามุ่งส่งเสริมให้นักเรียนมีวิถีชีวิตในลักษณะบรรยาภาคที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม^{๑๕}

2. การนั่งสมาธิ เน้นในเรื่องของการควบคุมจิตใจตนเองให้อยู่ในความสงบ มีสติ และรู้จักใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหาค้าง ๆ^{๑๖}

^{๑๕} สมพงษ์ จิตระดับ, การสอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา หน้า 167.

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า 177.

3. การพานักเรียนออกไปทำกิจกรรมนอกสถานที่ในวันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ เช่น การพาไปเวียนเทียน การฟังเทศน์ หรือการอยู่ค่ายพักแรมในกิจกรรมลูกเสือ ยุวกาชาด เป็นต้น^{๑๗}

ข้อควรคำนึง ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา

จากการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา สมพงษ์ จิตระดับ ได้เสนอข้อควรคำนึงและข้อจำกัดในอีกหลาย ๆ ด้านที่โรงเรียนจะต้องคิดจัดทำและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงไปได้คือ^{๑๘}

1. ในการส่งเสริมจริยธรรม โรงเรียนควรเพิ่มเติมหลักสูตรและแนวคิดทางศาสนาให้แก่ักเรียนด้วย โดยสอดแทรกไปในวิชาการต่าง ๆ
2. การส่งเสริมการปฏิบัติเป็นสิ่งที่โรงเรียนต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง การยกย่องชมเชยและการประกาศเกียรติคุณนักเรียนเป็นสิ่งที่ควรได้รับการสนับสนุนจากทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
3. การให้การอบรม หรือการให้คำแนะนำที่เกี่ยวกับจริยธรรม ควรพยายามกระทำเป็นรายบุคคล หรือกลุ่มย่อย จะได้ผลและน่าสนใจกว่า
4. โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่อยู่ใกล้ชิดกับวัด ซึ่งอยู่ในชุมชนนั้น โรงเรียนจึงควรจัดกิจกรรมที่ก่อประโยชน์แก่หลาย ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น จัดโครงการธรรมทายาท เพื่อบวชเป็นสามเณรในระหว่างปิดภาคการศึกษา เป็นต้น
5. โรงเรียน คณะครู ควรร่วมมือกับผู้ปกครองอย่างใกล้ชิด เช่น พบปะพูดคุย เยี่ยมเยียน ตลอดจนปรึกษาหารือร่วมกันตาม โอกาสและความเหมาะสม ครูควรหาโอกาสติดตามผลนักเรียนแต่ละคนตามสภาพที่เกิดขึ้นในครอบครัวของนักเรียนด้วย
6. การจัดสิ่งแวดล้อมบริเวณโรงเรียน อาคารเรียน และห้องเรียนจะต้องสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย มีวินัยอยู่เสมอ ทั้งควรเปลี่ยนแปลง เพิ่มเติมสิ่งแวดล้อมบางอย่างที่น่าสนใจ และชวนติดตามเกี่ยวกับจริยธรรมอยู่เสมอ เช่น การติดรูปการ์ตูนทางจริยธรรม คติสอนใจ การจัดป้ายนิเทศ การสร้างหนังสือพิมพ์กำแพง เป็นต้น

^{๑๗} สมพงษ์ จิตระดับ, การสอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา, หน้า 177.

^{๑๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า 179-180.

7. ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรจะได้มีการร่วมประชุมเพื่อปรึกษาหารือ กำหนดแผนงานการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน
8. โรงเรียนควรจัดให้มีการศึกษานอกสถานที่ เพื่อจะได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ประสบการณ์ ตลอดจนวิธีดำเนินการส่งเสริมจริยธรรมระหว่างโรงเรียนหรือหน่วยงานอื่น
9. การจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา ควรดำเนินการอย่างเป็นระบบระเบียบตามขั้นตอนและวิธีการทางการวิจัยการศึกษา ซึ่งอาจได้รับความช่วยเหลือและคำแนะนำทางวิชาการจากสถาบันการศึกษา หรือวิทยากรในชุมชนนั้น ๆ
10. การจัดกิจกรรมหรือโครงการจริยธรรมในโรงเรียนให้ ได้ผลตามเป้าหมายนั้น ต้องจัดเป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่อง และยาวนานพอสมควร ซึ่งผู้บริหารและคณะครูต้องดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยไม่ควรเร่งรัดหรือรีบร้อน เพื่อให้ เห็นผลงานในระยะเวลานั้น ๆ เป็นอันขาด
11. การประเมินผลการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมที่จัดขึ้นในโรงเรียนจะช่วยให้ผู้บริหารและคณะครูได้เห็นภาพรวมของสิ่งที่เกิดขึ้นในขณะดำเนินการในแต่ละขั้นตอน รวมทั้งทราบความสำเร็จ ความล้มเหลว หรือความก้าวหน้าอันจะเป็นข้อมูลสำคัญในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและเห็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์การจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาตามนโยบายการศึกษาของกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่ที่พบ เป็นงานวิจัยเกี่ยวกับการสำรวจการจัดกิจกรรมนักเรียนที่ส่งเสริมคุณลักษณะต่าง ๆ ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร และงานวิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู นักเรียนและผู้ปกครองที่มีต่อการจัดกิจกรรมในโรงเรียนประถมศึกษา นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยเกี่ยวกับการทดลองหา รูปแบบการเรียนการสอนจริยธรรม ตลอดจนศึกษาบทบาทของผู้บริหารโรงเรียน ครู พระสงฆ์ ต่อการส่งเสริมและปลูกฝังจริยธรรม เป็นต้น ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมและเสนอไว้ดังนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการสำรวจการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณลักษณะต่าง ๆ

ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร

จิราภรณ์ หิรัญเกื้อ ได้สำรวจกิจกรรมสร้างนิสัยและศึกษาวิธีดำเนินการจัดกิจกรรมสร้างนิสัยในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร^{๑๑} ผลการวิจัยพบว่า ครูใหญ่จำนวน 88 คน มีความคิดเห็นว่า ประเภทกิจกรรมสร้างนิสัยที่โรงเรียนจัดกันมากที่สุด ในเกณฑ์เฉลี่ยร้อยละ 90 ขึ้นไป คือ การเคารพธงชาติ การอบรมหน้าเสาธงในตอนเช้า การทำความสะอาดครูและครูใหญ่ที่มาเยี่ยมโรงเรียน กิจกรรมไหว้ครู กิจกรรมสร้างเสริมระเบียบวินัยภายในโรงเรียน กิจกรรมวันสำคัญตามประเพณี การใช้คำพูดอันเป็นมารยาทในสังคมที่เหมาะสม การสวดมนต์ไหว้พระประจำวัน และประจำสัปดาห์ กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา จัดกลุ่มนักเรียนดูแลรักษาความสะอาดบริเวณอาคารสถานที่ของโรงเรียน กิจกรรมวันมาฆบูชาประ โยชน์ในโรงเรียน กิจกรรมห้องสมุดในโรงเรียน มุมหนังสือภายในห้องเรียน การเชิญเจ้าหน้าที่อนามัยมาตรวจสุขภาพนักเรียน การตรวจการแต่งกาย การตรวจสุขภาพในตอนเช้า การบันทึกน้ำหนักและวัดส่วนสูง การฝึกกายบริหารในตอนเช้า

วิธีดำเนินการจัดกิจกรรม ครูใหญ่จะประชุมครู เพื่อมอบหมายหน้าที่ และครูเป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมเองทั้งสิ้น โดยครูใหญ่และครูร่วมกันในการกำหนดโครงการและคัดเลือกกิจกรรม ส่วนเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมมักจะใช้ในช่วงเวลาพักกลางวัน และงบประมาณในการจัดกิจกรรมนั้น ได้รับการสนับสนุนจากครูและผู้บริหาร

ปัญหาและอุปสรรคที่พบ คือ ขาดงบประมาณและบุคลากรที่มีความรู้พิเศษในด้านต่าง ๆ เช่น ดนตรี นาฏศิลป์ เป็นต้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๑๑}จิราภรณ์ หิรัญเกื้อ, "การสำรวจกิจกรรมสร้างนิสัยในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า ง-จ.

สมกุล ถาวรกิจ ได้วิจัยการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมลักษณะความเป็นพลเมืองดีในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร^{๑๐} เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสำรวจ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนและครู ผลการวิจัยพบว่า

1. ประเภทกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่จัดในปีการศึกษา 2527 มีทั้งหมด 10 ประเภท พบว่า โรงเรียนจัดกิจกรรมมากทั้งหมด 9 ประเภท ได้แก่ กิจกรรมการปกครอง และการประชุมอบรม กิจกรรมการบำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมศาสนาและสังคมสงเคราะห์ กิจกรรมสังคม ศิลปะและวัฒนธรรม กิจกรรมนาฏศิลป์ ดนตรีและการรื่นเริง กิจกรรมกีฬา และนันทนาการ กิจกรรมวิชาการ กิจกรรมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และงานอดิเรก กิจกรรมลูกเสือและยุวกาชาด ส่วนกิจกรรมที่จัดน้อย ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมค่านิยมและการใช้สินค้าไทย

2. วิธีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร โรงเรียนวางแผนโดยการจัดทำโครงการ และแผนปฏิบัติงาน มีผู้บริหารและครูประชุมปรึกษาร่วมกัน ซึ่งเป็นทั้งผู้วางแผนและกำหนดจุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรม อย่างมีหลักเกณฑ์และคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเสมอ โรงเรียนกำหนดขั้นตอนการจัดไว้เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ส่วนวัน เวลา และสถานที่ ครูและผู้บริหารเป็นผู้กำหนด และเลือกจัดตามความเหมาะสม อีกทั้งได้รับความช่วยเหลือด้านการเงิน วัสดุ อุปกรณ์จากผู้ปกครอง มูลนิธิและหน่วยงานอื่น จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นเพื่อทำหน้าที่ควบคุม ประกอบด้วยครูที่จัดกิจกรรมนั้น ๆ และรายงานผลเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม โรงเรียนจัดการประสานงานแต่ได้รับผลไม่ดีพอ มีการสนับสนุนครูในเรื่องต่าง ๆ ผู้จัดกิจกรรม และ/หรือผู้ร่วมกิจกรรมเป็นผู้ประเมินผลโดยวิธีการสังเกตและดูจากผลงานการจัดกิจกรรม โดยเน้นคุณค่าหรือผลที่ได้รับ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๑๐} สมกุล ถาวรกิจ, "การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมลักษณะความเป็นพลเมืองดีในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตภาควิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า ง-ฉ.

3. ผลการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ที่ส่งเสริมลักษณะความเป็นพลเมืองดีจากการจัดกิจกรรม 10 ประเภท มีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดลักษณะความเป็นพลเมืองดีหลายลักษณะในแต่ละกิจกรรมมากที่สุด ได้แก่ กิจกรรมลูกเสือยุวกาชาด กิจกรรมกีฬาและนันทนาการ กิจกรรมศาสนาและสังคมสงเคราะห์ กิจกรรมการบำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมการปกครองและการประชุมอบรม กิจกรรมวิชาการ กิจกรรมส่งเสริมค่านิยมและการใช้สินค้าไทย ตามลำดับ และลักษณะความเป็นพลเมืองดีเกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมต่าง ๆ 8-10 ประเภท ได้แก่ มีความรับผิดชอบ มีความซื่อสัตย์ มีความสามัคคี ความเป็นผู้มีเหตุผล การยอมรับการเปลี่ยนแปลงและรู้จักปรับตัว มีมนุษยสัมพันธ์ รู้จักต่อต้านและไม่ลองสิ่งเสพติด มีความภูมิใจในความเป็นไทย

4. ปัญหา อุปสรรค ที่พบในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ส่วนมากประสบปัญหาเรื่องความจำกัดในช่วงเวลาการจัดกิจกรรม ครูต้องทำหน้าที่หลายอย่างในเวลาเดียวกัน และมีส่วนร่วมน้อยในการกำหนดจุดมุ่งหมาย และไม่เห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรม นอกจากนี้ยังขาดวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ สถานที่ งบประมาณ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเรื่อง และเครื่องมือที่ใช้ในการควบคุมและประเมินผล

โสภณ รื่นเวทย์ ได้ศึกษาถึงสถานการณ์และปัญหาในการจัดกิจกรรมสร้างเสริมวินัยในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร กิจกรรมสร้างเสริมวินัยที่นำมาศึกษาประกอบด้วยกิจกรรมสี่ด้าน ซึ่งได้แก่ ความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเครื่องแต่งกาย การเดินทางไป-กลับโรงเรียน การโดยสารรถประจำทาง และการปฏิบัติตามกฎจราจร^{๑๑} ผลการวิจัยพบว่า ทั้งผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอน มีความคิดเห็นว่าการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมวินัยนักเรียนทั้ง 4 ด้าน โรงเรียนส่วนใหญ่ใช้โครงการของกรุงเทพมหานครเป็นแนวปฏิบัติ โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการครูเป็นผู้รับผิดชอบ โครงการและมอบหมายให้ครูเวรและครูประจำชั้นเป็นผู้ควบคุมดูแลให้นักเรียนประพฤติปฏิบัติตาม

^{๑๑}โสภณ รื่นเวทย์, "สถานการณ์ในการจัดกิจกรรมสร้างเสริมวินัยในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ ภาควิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า ๖-๗.

ระเบียบวินัยของโรงเรียนเป็นประจำทุกวัน โรงเรียนจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนการศึกษาวินัยนักเรียน โดยการสอนสอดแทรกในบทเรียนที่สัมพันธ์กัน อบรมนักเรียนให้เห็นความสำคัญของระเบียบวินัย และจัดป้ายคำขวัญ คติเตือนใจติดตามบริเวณโรงเรียน โรงเรียนใช้วิธีการลงโทษนักเรียนที่ทำผิดวินัยโดยการว่ากล่าวตักเตือนมากที่สุด นักเรียนส่วนใหญ่แต่งกายสะอาดเรียบร้อยดี เด็กแถวกลับบ้านเป็นระเบียบเรียบร้อยดี มีความรู้และความสามารถเกี่ยวกับปฏิบัติตามกฎจราจรพอสมควร ในรอบปี 2527 พบว่า มีโรงเรียนที่นักเรียนได้รับอุบัติเหตุจากการโดยสารรถประจำทางถึงร้อยละ 24.44 ของจำนวนโรงเรียนทั้งหมด โรงเรียนประสบปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมสร้างเสริมวินัยที่เกิดจากด้านการบริหาร ครู นักเรียน อาคารสถานที่ และชุมชนโดยเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย

งานวิจัยที่เกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู นักเรียน ตลอดจนผู้ปกครองที่มีต่อการจัดกิจกรรมในโรงเรียนประถมศึกษา

วสันต์ พรหมบุญ ได้ศึกษาและวิเคราะห์สภาพการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา ในกรุงเทพมหานคร ในด้านความมุ่งหมาย วิธีการจัด ประเภทของกิจกรรม การเข้าร่วมกิจกรรม ความคิดเห็นที่มีต่อประโยชน์และความชอบที่มีต่อกิจกรรมทุกประเภท การประเมินผล ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างโปรแกรมการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา^{๑๒} ผลการวิจัยพบว่า อาจารย์และนักเรียนมีความคิดเห็นว่า ความมุ่งหมายในการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร คือ เพื่อส่งเสริมทักษะในการเป็นผู้นำ เพื่อให้นักเรียนมีความสามัคคีในหมู่คณะ รักโรงเรียน มีวินัยที่ดี **ศูนย์วิจัยและพัฒนาการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย** วิธีการดำเนินการจัดกิจกรรมอาจารย์เป็นผู้วางแผน และจัดกิจกรรมเอง โดยมีการประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน และขอความร่วมมือระหว่างผู้บริหารและอาจารย์ที่เกี่ยวข้อง เงินที่นำมาจัดกิจกรรมได้มาจากงบประมาณ

^{๑๒}วสันต์ พรหมบุญ, "โปรแกรมการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในโรงเรียนประถมศึกษา ในกรุงเทพมหานคร," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ ภาควิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522), หน้า 152-164.

และเรียกรายงานนักเรียน เวลาที่ใช้ในการจัดชั้นอยู่กับชนิดของกิจกรรมหรือจัดในวันที่มีการเรียนการสอน

ประเภทของกิจกรรมที่จัดมี 9 ประเภท คือ กิจกรรมการปกครอง กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ กิจกรรมด้านศาสนาและสังคมสงเคราะห์ กิจกรรมด้านสังคมและการเข้าสังคม กิจกรรมด้านกีฬา กิจกรรมด้านวิชาการ กิจกรรมทางการรื่นเริงหรือสังสรรค์ กิจกรรมด้านการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ กิจกรรมลูกเสือและเนตรนารี กิจกรรมทุกประเภทมีอาจารย์และนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม บางกิจกรรมอาจมีผู้ปกครองมาร่วมด้วย ประโยชน์ของการจัดกิจกรรมอาจารย์และนักเรียนมีความคิดเห็นว่า มีประโยชน์ตั้งแต่ปานกลางถึงมีประโยชน์มาก และนักเรียนก็ชอบกิจกรรมเหล่านี้ตั้งแต่ปานกลางถึงชอบมาก โรงเรียนมีการประเมินผลการจัดกิจกรรมทุกครั้ง และนำผลไปปรับปรุงกิจกรรมครั้งต่อไป

ส่วนปัญหาในการจัดกิจกรรม คือ อาจารย์บางท่านไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร อุปกรณ์ไม่เพียงพอ ผู้ปกครองนักเรียนไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมเสริมหลักสูตรเท่าที่ควร นักเรียนไม่สนใจ ไม่เข้าใจ และไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมเสริมหลักสูตร

ข้อเสนอแนะของอาจารย์และนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร คือ ควรวางแผนงานไว้ล่วงหน้าตลอดปี กำหนดความมุ่งหมายในการจัดให้ชัดเจนและแจ้งให้อาจารย์ นักเรียน และผู้ปกครองทราบ โดยมีการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง

สำหรับ นางนาง ได้ศึกษาความต้องการของครูและผู้บริหารในการพัฒนาสมรรถภาพด้านการจัดกิจกรรมและการจัดโครงการในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร^{๑๓} ผลการวิจัยพบว่า

1. ครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร มีความต้องการพัฒนาสมรรถภาพด้านการจัดบริการและการจัดโครงการอยู่ในระดับมาก 8 ด้าน เรียงตามลำดับ

^{๑๓}สำหรับ นางนาง, "ความต้องการของครูและผู้บริหารในการพัฒนาสมรรถภาพด้านการจัดบริการและการจัดโครงการในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526), หน้า 164-167.

คือ บริการสอนซ่อมเสริม บริการทางสุขภาพอนามัย โครงการส่งเสริมศิลปะและวัฒนธรรมไทย บริการอาหารกลางวัน โครงการกิจกรรมเสริมหลักสูตร บริการแนะแนว โครงการกีฬาและนันทนาการ โครงการสมาคมผู้ปกครองและครู ส่วนความต้องการพัฒนาสมรรถภาพที่อยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ บริการห้องสมุด และโครงการลูกเสือและยุวกาชาด

2. ผู้บริหารในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร มีความต้องการพัฒนาสมรรถภาพด้านการจัดบริการและการจัดโครงการอยู่ในระดับมาก ทั้ง 10 ด้าน

3. ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการจัดบริการและการจัดโครงการต่าง ๆ ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะเรื่อง งบประมาณไม่เพียงพอ สถานที่คับแคบ ผู้ปกครองนักเรียนไม่ให้ความร่วมมือเวลาในการจัดกิจกรรมมีน้อย ขาดวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น การเดินทางไม่สะดวก และปัญหาในด้านศาสนาและประเพณีนิยม

4. ความต้องการของครูและผู้บริหารในการพัฒนาสมรรถภาพด้านอื่น ๆ ได้แก่ การเป็นผู้นำในชุมชนและมนุษยสัมพันธ์ต่อผู้อื่น การบริหารงานในโรงเรียน การสร้างวินัยในโรงเรียนและชุมชน การจัดโครงการส่งเสริมให้นักเรียนรักษาความสะอาด และการจัดห้องจริยธรรม การทำอุปกรณ์ในห้องจริยธรรม การอบรมเกี่ยวกับจริยศึกษาและศีลธรรมที่สอนให้นักเรียนนำไปใช้ในสังคมได้อย่างเป็นสุข^{๑๔}

ธีระวัลย์ สวรรยาธิปิติ ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของผู้ปกครองที่มีต่อคุณภาพของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2524 จากโรงเรียนในเขตการศึกษาชั้นใน และเขตการศึกษาชั้นนอก^{๑๕} ผลการวิจัยพบว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า 160.

^{๑๕} ธีระวัลย์ สวรรยาธิปิติ, "ความคิดเห็นของผู้ปกครองที่มีต่อคุณภาพของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า ง-จ.

1. ผู้ปกครองในเขตการศึกษาชั้นในและเขตการศึกษาชั้นนอกมีความคิดเห็นว่าเป็นงานทั้งในเขตการศึกษาชั้นในและเขตการศึกษาชั้นนอก ดำเนินงานด้านการเรียนการสอนอยู่ในระดับดี
2. ผู้ปกครองในเขตการศึกษาชั้นในมีความคิดเห็นว่าเป็นงานทั้งในเขตการศึกษาชั้นในและเขตการศึกษาชั้นนอก ดำเนินงานด้านบุคลากรอยู่ในระดับดี แต่ผู้ปกครองในเขตการศึกษาชั้นนอกมีความคิดเห็นว่าเป็นงานทั้งในเขตการศึกษาชั้นในและเขตการศึกษาชั้นนอก ดำเนินงานด้านบุคลากรอยู่ในระดับปานกลาง
3. ผู้ปกครองในเขตการศึกษาชั้นในและเขตการศึกษาชั้นนอกมีความคิดเห็นว่าเป็นงานทั้งในเขตการศึกษาชั้นในและเขตการศึกษาชั้นนอก ดำเนินงานด้านอุปกรณ์การสอนอยู่ในระดับดี
4. ผู้ปกครองในเขตการศึกษาชั้นในมีความคิดเห็นว่าเป็นงานทั้งในเขตการศึกษาชั้นในและเขตการศึกษาชั้นนอก ดำเนินงานด้านกิจการนักเรียนอยู่ในระดับดี แต่ผู้ปกครองในเขตการศึกษาชั้นนอกมีความคิดเห็นว่าเป็นงานทั้งในเขตการศึกษาชั้นในและเขตการศึกษาชั้นนอก ดำเนินงานด้านกิจการนักเรียนอยู่ในระดับปานกลาง
5. ผู้ปกครองในเขตการศึกษาชั้นในและเขตการศึกษาชั้นนอกมีความคิดเห็นว่าเป็นงานทั้งในเขตการศึกษาชั้นในและเขตการศึกษาชั้นนอก ดำเนินงานด้านอาคารสถานที่อยู่ในระดับดี
6. ผู้ปกครองในเขตการศึกษาชั้นในและเขตการศึกษาชั้นนอก มีความคิดเห็นว่าเป็นงานทั้งในเขตการศึกษาชั้นในและเขตการศึกษาชั้นนอก ดำเนินงานด้านการจัดบริการด้านต่าง ๆ อยู่ในระดับดี
7. ผู้ปกครองในเขตการศึกษาชั้นในและเขตการศึกษาชั้นนอกมีความคิดเห็นว่าเป็นงานทั้งในเขตการศึกษาชั้นในและเขตการศึกษาชั้นนอก ดำเนินงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองอยู่ในระดับปานกลาง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการทดลองหารูปแบบการเรียนการสอนจริยธรรม ตลอดจนศึกษา
บทบาทของผู้บริหารโรงเรียน ครู พระสงฆ์ต่อการส่งเสริมและปลูกฝังจริยธรรม

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ดำเนินโครงการทดลองหาแบบที่มีประสิทธิผลต่อการเรียนการสอนจริยธรรม^{๑๑} กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการทดลองเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จริยธรรมที่ใช้ในการทดลองสำหรับระดับประถมศึกษา คือ ความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต และความซนั้หมั่นเพียร ส่วนจริยธรรมในระดับมัธยมศึกษา คือ ความเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์สุจริต ความซนั้หมั่นเพียร การใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา และการใฝ่สัจธรรม รูปแบบที่นำมาใช้ในการทดลอง คือ รูปแบบการสอนแบบการปรับพฤติกรรม เป็นวิธีสอนโดยการประยุกต์หลักพฤติกรรมไปใช้สอนเพื่อเสริมสร้างให้นักเรียนเกิดจริยธรรมที่ต้องการ และรูปแบบการสอนเสริมสร้าง เจตคติซึ่เป็นวิธีสอนที่เน้นที่ตัวนักเรียนทั้งจิตใจและการกระทำด้วยการพยายามส่งเสริมศักยภาพของนักเรียนที่มีมา โดยกำเนิด และครูพยายามหาทางให้นักเรียนใช้การสังเกตควบคุมกับความรู้ผสมผสานกับความรับผิดชอบในการสร้างพฤติกรรมโดยพยายามให้นักเรียนได้ใช้ความสามารถของตนมารับผิดชอบในการเรียนรู้ ผลการทดลองพบว่า รูปแบบการสอนทั้ง 2 รูปแบบ คือ วิธีปรับพฤติกรรม และวิธีสร้างเสริมเจตคติต่างก็ส่งผลทำให้นักเรียนมีระดับคะแนนพัฒนาการทางจริยธรรมสูงขึ้นมากกว่าการเรียนการสอนตามปกติ และจากการทดลองครั้งนี้ พบว่า การส่งเสริมจริยธรรมประสบผลสำเร็จมากในระดับประถมศึกษาด้วยการใช้รูปแบบการจัดการเรียนการสอนใหม่ ๆ เน้นการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมของนักเรียน และการจัดการเสริมแรงที่เหมาะสม

การทดลองนี้ได้เสนอแนะให้ครูควรเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน เป็นที่นำเคารพนับถือ และครูควรถือเป็นหน้าที่รับผิดชอบในการที่จะส่งเสริมจริยธรรมให้แก่เด็กนักเรียน ทั้งนี้เพราะกระบวนการส่งเสริมจริยธรรมเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการทำจริง และทำติดต่อกันสม่ำเสมอ เป็นระยะเวลาต่อเนื่องกันไปตลอดเวลา โดยครูสามารถนำเทคนิควิธีต่าง ๆ มาใช้ในการ

^{๑๑} กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, โครงการทดลองหาแบบที่มีประสิทธิผลต่อการเรียนการสอนจริยธรรม (กรุงเทพมหานคร: ธนประดิษฐ์การพิมพ์, 2527), หน้า 58-73.

ส่งเสริมจริยธรรมให้กับนักเรียน นอกจากนี้บุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ในสังคมก็ควรมีส่วนร่วมในการส่งเสริมจริยธรรมของเยาวชนด้วยเช่นกัน

ประทุม คงเกิดผล ได้ศึกษาบทบาทและปัญหาของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตราดในการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมจริยธรรมให้นักเรียน ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของผู้บริหารด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมจริยธรรม มีการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง^{๑๗} ซึ่งมีปัญหาที่พบ ได้แก่^{๑๘}

1. ครูขาดความรู้ความเข้าใจและวิธีการที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เพื่อให้เกิดพัฒนาการโดยการติดตามผล ส่วนมากใช้วิธีสอนแบบเก่า สอนเฉพาะในหลักสูตร ไม่มีการนำประสบการณ์รอบ ๆ ตัวมาสอนเด็ก
2. ประชาชนหรือผู้ปกครองบางคนไม่สนใจกิจกรรมเกี่ยวกับจริยธรรม ไม่ให้การสนับสนุนเท่าที่ควร ไม่ค่อยมีเวลาให้การอบรมสั่งสอนลูกหลาน
3. ผู้บริหารไม่ทราบปัญหา ไม่สนใจ ไม่เข้าใจในการจัดกิจกรรมที่จะส่งเสริมจริยธรรม
4. บางโรงเรียนมีห้องเรียนไม่เพียงพอในการที่จะจัดเป็นห้องจริยศึกษา โดยเฉพาะ ทำให้การจัดกิจกรรมทางด้านจริยธรรมมีอุปสรรค
5. ครูที่สอนจริยธรรมโดยตรงไม่มี ต้องให้ครูประจำชั้นทำการสอนทุกกลุ่มประสบการณ์ซึ่งเป็นครูที่มีได้ผ่านการอบรมด้านนี้มาโดยตรง
6. จำนวนนักเรียนมีน้อย ไม่คุ้มค่ากับการเชิญวิทยากรผู้มีความรู้ความเข้าใจด้านจริยธรรมโดยเฉพาะมาสอน

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๑๗}ประทุม คงเกิดผล, "บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดตราดในการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมจริยธรรมให้นักเรียน," (ปริทัศน์นิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, 2527), หน้า 50.

^{๑๘}เรื่องเดียวกัน, หน้า 57-58.

7. เนื่องจากครูผู้สอนมาจากถิ่นอื่น ฉะนั้นการย้ายจึงเกิดขึ้นบ่อย ทำให้ครูผู้สอนด้านจริยธรรมต้องเปลี่ยนไป ฉะนั้นการปลูกฝังจริยธรรมให้กับเด็กจึงไม่ต่อเนื่องกัน
8. ผู้ปกครองไม่ให้ความร่วมมือหรือมีน้อยต่อการจัดกิจกรรม เช่น ทำความสะอาดร่างกาย ความประพฤติ เป็นต้น เพราะเห็นว่าเป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่จะทำอยู่แล้ว
9. เนื้อหาของหลักสูตรมีมากกว่าเวลาที่จะใช้จัดกิจกรรม ครูจึงมีเวลาในการส่งเสริมทางด้านจริยธรรมโดยตรงมีน้อย ซึ่งตามเนื้อหาแล้วเน้นการปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี

อย่างไรก็ตาม ได้มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมจริยธรรมดังต่อไปนี้^{๑๑}

1. ผู้บริหารโรงเรียนควรประสานงานกับศึกษานิเทศก์ โดยฝึกอบรมให้ครูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมด้านจริยธรรม และจัดหาหนังสือเกี่ยวกับจริยธรรมในโรงเรียนให้มากขึ้น ทั้งนี้เพื่อเพิ่มพูนความรู้แก่ครูผู้สอนและผู้ที่ทำกาาานนิเทศ
2. ฝ่ายปกครองควรร่วมกันจัดกิจกรรมด้านจริยธรรมสู่ประชาชน โดยมีพระเป็น ผู้สอน
3. ควรมีการอบรมในเรื่องจริยธรรมกับผู้บริหารโรงเรียน หรือเชิญวิทยากรที่มีความรู้มาสาธิตวิธีสอนให้ครูได้เข้าใจอย่างน้อยเดือนละครั้ง หรือภาคเรียนละ 2 ครั้ง
4. ควรจัดทำแผนการสอนย่อยของแต่ละบทเรียนเป็นรายคาบ เพื่อสะดวกต่อการเตรียมการสอน ผู้บริหารโรงเรียนควรประสานงานกับผู้นำในท้องถิ่นจัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนาเป็นประจำ อาจจะตั้งชมรมจริยธรรมให้ประชาชนเข้าร่วม โดยเฉพาะเจ้าอาวาสจะมีส่วนช่วยสอนได้ดี
5. จัดทำคู่มือครูสอนจริยธรรม โดยเฉพาะ อบรมครูผู้สอนให้มีความรู้ความเข้าใจ

ก่อนเปิดภาคเรียนปีละครั้ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๑๑}ประทุม คงเกิดผล, "บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดตราด ในการบริหารงานวิชาการเพื่อส่งเสริมจริยธรรมให้แก่ นักเรียน," หน้า 58-59.

6. ควรร่วมมือกับกลุ่มโรงเรียนในการดำเนินการกิจกรรมบางอย่าง เช่น เชิญวิทยากรมาบรรยาย โดยใช้สถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งภายในกลุ่มที่เห็นว่าสะดวก
7. ควรจัดสวัสดิการหรือสิทธิพิเศษกับครูที่มาจากถิ่นอื่น ให้รักถิ่นที่อยู่จะทำให้ลดปัญหาการปลูกฝังจริยธรรม
8. โรงเรียนควรจัดประชุมครูและผู้บริหาร เพื่อชี้แจงถึงการจัดการเรียน-การสอนหรือกิจกรรมทุกด้านของ โรงเรียนให้เข้าใจก่อนเปิดภาคเรียนทุกปี ปีละครั้ง
9. ควรจัดกิจกรรมหรือภาคปฏิบัติให้มากขึ้น

อารี จำปาทอง ได้ศึกษาการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน และครูในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยาใน 4 ด้าน คือ การกำหนดนโยบาย การจัดสภาพแวดล้อม การนิเทศการสอน และการจัดกิจกรรมนักเรียน¹⁰⁰ ผลการวิจัยพบว่า ทั้งผู้บริหารโรงเรียน และครูมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า การส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนในด้านการกำหนดนโยบายและการนิเทศการสอน ได้รับการส่งเสริมในระดับมาก ส่วนการจัดสภาพแวดล้อม และการจัดกิจกรรมนักเรียน ได้รับการส่งเสริมในระดับปานกลาง

1. ในด้านการกำหนดนโยบายตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครูพบว่า การให้ครูประจำชั้นไปเยี่ยมบ้านนักเรียน เพื่อติดตามผลการเรียนและความประพฤติ และการเชิญผู้นำท้องถิ่นที่ถือปฏิบัติคุณธรรมมาเป็นวิทยากรอบรมนักเรียน ได้รับการส่งเสริมในระดับปานกลาง
2. ในด้านการจัดสภาพแวดล้อม ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน พบว่าการกวดขันความสะอาดในบริเวณโรงเรียน การจัดให้มีพระพุทธรูปหรือภาพพุทธประวัติในห้องเรียน การจัดนิทรรศการวันสำคัญทางพุทธศาสนา การให้ครูประจำชั้นสนับสนุนนักเรียนที่มีความประพฤติดีเป็นผู้นำกลุ่มหรือหัวหน้าห้องเรียน การจัดโครงการสรรหานักเรียนที่มีความ

¹⁰⁰อารี จำปาทอง, "การส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา," (ปริทัศน์นิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2532), หน้า 79-83.

ประเพณี และการจัดให้มีป้ายแสดงคำขวัญ คำสอนทางพุทธศาสนา และคติพจน์ในห้องเรียน อาคารเรียนและบริเวณโรงเรียน ได้รับการส่งเสริมในระดับมาก

3. ในด้านการนิเทศการสอน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน พบว่า การเน้นให้ครูตักเตือนนักเรียนทันทีที่ประพฤติดี การเสนอแนะให้ครูเอาใจใส่นักเรียนทั้งการแต่งกาย คำพูด และมารยาททุกครั้ง que เข้าสอน รวมทั้งการอบรมความประพฤติ โดยเน้นพิจารณาการประพฤติดีของนักเรียนมากกว่าการตอบคำถามข้อสอบ และการเสนอแนะให้ครูฝึกนักเรียนกระทำสมาธิก่อนเรียน ได้รับการส่งเสริมในระดับมาก

4. ในด้านการจัดกิจกรรมนักเรียน ตามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนและครู พบว่า การนำนักเรียนไปทำบุญตักบาตรหรือเวียนเทียนที่วัดร่วมกับผู้ปกครองนักเรียน และการทำความสะอาดบริเวณวัดในโอกาสวันสำคัญทางศาสนา ได้รับการส่งเสริมในระดับมาก การจัดงานวันแม่โดยเชิญผู้ปกครองนักเรียนมาร่วมด้วย การจัดประกวดคำขวัญ บทกลอน เรียงความที่เกี่ยวกับวันสำคัญ การนิมนต์พระสงฆ์มาแสดงปาฐกถาธรรมที่โรงเรียน การจัดโครงการมอบประกาศเกียรติบัตรหรือรางวัลแก่นักเรียนประพฤติดี และการนำนักเรียนไปทำพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะที่วัด ได้รับการส่งเสริมในระดับปานกลาง สำหรับการจัดให้มีงานบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ได้รับการส่งเสริมในระดับน้อย

จากการประมวลความคิดเห็น ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของผู้บริหารโรงเรียนและครู ที่มีต่อการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนของผู้บริหารโรงเรียนทั้ง 4 ด้าน พบข้อสังเกตสำคัญว่า ทั้งผู้บริหารโรงเรียนและครูต่างมีความคิดเห็นข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในแต่ละด้านสอดคล้องกัน กล่าวคือ ในด้านกำหนดนโยบาย มักไม่ได้รับการนำไปปฏิบัติให้ต่อเนื่อง และขาดการติดตามผล ด้านการจัดสภาพแวดล้อม ผู้บริหารโรงเรียนและครูบางส่วนยังไม่เป็นตัวอย่างที่ดีพอสำหรับนักเรียน ด้านการนิเทศการสอน ผู้บริหารโรงเรียนมีภารกิจมาก ทำให้ปฏิบัติงานการนิเทศการสอนได้ไม่เต็มที่ ด้านการจัดกิจกรรมนักเรียน โรงเรียนมีกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรมาก และการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนยังไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองนักเรียน

ระนิช ชูชื่น ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 123 รูป ในด้านการสั่งสอนอบรม การสนับสนุนกิจกรรม การให้คำแนะนำปรึกษา และการเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนกับ

ชุมชน¹⁰¹ ผลการวิจัยพบว่า ในด้านการสั่งสอนอบรมจริยธรรมของนักเรียนในสถานศึกษา พระสงฆ์ส่วนมากให้การสั่งสอนอบรมแก่นักเรียนมากกว่าสัปดาห์ละ 1 ครั้ง โดยเข้ามาเป็นครูสอนจริยศึกษาประจำในโรงเรียน เนื้อหาที่พระสงฆ์สั่งสอนอบรมมากที่สุด ได้แก่ เรื่อง ความเมตตากรุณา รองลงมาคือ เรื่องความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และความเสียสละ ส่วนการสั่งสอนอบรมภายนอกสถานศึกษานั้น พระสงฆ์ให้การสั่งสอนอบรมแก่นักเรียนสัปดาห์ละ 1 ครั้ง และเนื้อหาที่พระสงฆ์ให้การสั่งสอนอบรมมากที่สุดคือ เรื่องการไม่ประทุษร้ายต่อชีวิต และร่างกายของบุคคลและสัตว์ และเรื่องความเมตตากรุณา รองลงมาคือ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ ในด้านการสนับสนุนเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา พระสงฆ์ส่วนมากได้ร่วมกิจกรรมวันวิสาขบูชา รองลงมาได้แก่วันอาสาฬหบูชา โดยพระสงฆ์เป็นผู้ให้ความร่วมมือแก่คณะครูอาจารย์ผู้จัด ส่วนในด้านการสนับสนุนกิจกรรมภายนอกสถานศึกษา กิจกรรมที่พระสงฆ์ส่วนมากจัดคือ โครงการบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน ในด้านการให้คำแนะนำปรึกษาปัญหา ด้านจริยธรรม พระสงฆ์ส่วนมากให้คำแนะนำปรึกษาในเรื่องความกตัญญูต่อบุคคลที่ รองลงมาคือ เรื่องความเมตตากรุณา ในด้านการเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนกับชุมชน กิจกรรมที่พระสงฆ์ส่วนมากปฏิบัติคือ การชักชวนฆราวาสให้เข้าร่วม และนิมนต์พระมาบวช วิธีการที่ใช้คือการบอกกล่าวแก่สมาชิกที่วัด

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่เกี่ยวกับด้านสภาพแวดล้อมของโรงเรียนประถมศึกษา กล่าวคือ เมื่อปี พ.ศ. 2516 นัชรา กาญจนพันธ์ ได้ทำการวิจัยเรื่องสิ่งแวดล้อมทางสุขภาพของโรงเรียนประถมศึกษากรุงเทพมหานคร¹⁰² โดยใช้โรงเรียนซึ่งเป็นตัวอย่างประชากร 98 โรงเรียน เป็นโรงเรียนกรมสามัญศึกษา 24 โรงเรียน กรุงเทพมหานคร 38 โรงเรียน และโรงเรียนราษฎร์ 36 โรงเรียน ผลของการวิจัยพบว่า โรงเรียนประถมศึกษาในกรุงเทพมหานคร

¹⁰¹ ระพีพันธุ์, ชูชื่น, "การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท ศึกษาศาสตร์ ภาควิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), หน้าบทคัดย่อ.

¹⁰² นัชรา กาญจนพันธ์, "สิ่งแวดล้อมทางสุขภาพของโรงเรียนประถมศึกษาในกรุงเทพมหานคร," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท ศึกษาศาสตร์ แผนกบริหารการศึกษา ศึกษาศาสตร์ ภาควิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516), หน้าบทคัดย่อ.

ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในที่ลุ่ม อยู่ในวัดหรือสุเหร่า สนาม บริเวณโรงเรียน ห้องเรียน ล້วมและที่
ถ่ายปัสสาวะมีไม่พอเพียงกับจำนวนนักเรียน การจัดน้ำดื่มน้ำใช้ในโรงเรียนไม่ถูกสุขลักษณะ
การกำจัดขยะมูลฝอยส่วนใหญ่ใช้วิธีเผาและมีรถมากำจัด ส่วนการกำจัดน้ำโสโครกมีท่อ
ระบายน้ำโสโครก มีโรงเรียนร้อยละ 43 ที่ไม่มีโรงอาหาร ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างครู
นักเรียน และบ้านอยู่ในเกณฑ์ดี

กล่าวโดยสรุปจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์การจัดกิจกรรม
ส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาตามที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่าการส่งเสริม-
จริยธรรมให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียนนั้นครูจะต้องเข้าใจถึงแนวคิดพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม
ตลอดจนพัฒนาการทางจริยธรรมเพื่อสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมเด็กและ
เยาวชนให้เจริญเติบโตด้วยความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ถึงแม้ว่าโรงเรียนประถมศึกษา
จะได้รับความคาดหวังจากสังคมเป็นอย่างสูงในการเป็นสถาบันที่ให้การศึกษาภาคบังคับแก่เด็ก
ทุกคนที่จะต้องเข้ารับการศึกษาตามกฎหมาย โดยมีบทบาทสำคัญในการให้ความรู้ควบคู่กัน ไปด้วยกับ
การส่งเสริมจริยธรรมก็ตาม แต่ก็เป็นที่ยอมรับว่าการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่เด็กนักเรียนนั้น
ไม่ได้ถูกจำกัดอยู่ในวิชาที่ครูสอนเพียงวิชาใดวิชาหนึ่ง โดยเฉพาะกลุ่มประสบการณ์สร้างเสริม
ลักษณะนิสัยตามหลักสูตรประถมศึกษา หรือเฉพาะแต่ในห้องเรียนเท่านั้น นอกห้องเรียนครู
ก็สามารถส่งเสริมจริยธรรมได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่นกัน การจัดกิจกรรมก็เป็นวิธีการหนึ่งที่มี
ความสำคัญและมีประโยชน์มากในการที่จะสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการส่งเสริมคุณลักษณะ
ทางจริยธรรมต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นกับนักเรียน นอกจากนี้สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนก็เป็น
สิ่งสำคัญที่สามารถเอื้อต่อการส่งเสริมจริยธรรมให้เกิดขึ้นได้ เช่น บริเวณโรงเรียน
อาคารเรียน ห้องเรียนควรอยู่ในสภาพที่ส่งเสริมลักษณะนิสัย คำนึงถึงความเป็นระเบียบ
ความสะอาดมากกว่าความใหญ่โตหรูหรา โดยฝึกให้เด็กเป็นผู้ช่วยกันรักษาความสะอาด และ
ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ตลอดจนมีความภาคภูมิใจในโรงเรียนของตน ซึ่งก็จะส่งผลไป
ถึงความสะอาดความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม และประเทศชาติต่อไป เป็นต้น.